

GU Journalen

OBEROENDE TIDNING FÖR MEDARBETARE VID GÖTEBORGS UNIVERSITET #4 OKTOBER 2022

NYHETER

100-i-topp
bland forskare

NYHETER

Forskning som
inte gör nytta

FOKUS

Bilder och ord från
Ukraina

25 år med GU Journalen

SÅ FÖRÄNDRAS ARKTIS

**Nya växtarter breder ut sig,
menar Anne Bjorkman**

GÖTEBORGS
UNIVERSITET

En ynnest att leda universitetet

INTENSIVA VECKOR AV valrörelse, debatter, partiledarutfrågningar och statistik har av självklara skäl fyllt medieflödet och fortsätter under regeringsbildningen. Vi kan ännu bara spekulera i vad det konkret kommer att innebära för högre utbildning och forskning. Oavsett, slås jag återigen av det kraftiga genomslag som våra forskare vid Göteborgs universitet har i flödet. Som guider, förklarar, analyserar och balanserar. Mest frekventa är givetvis våra statsvetare men även inom andra områden anlitas vår expertis flitigt. Det är riktigt roligt och gör mig alltid extra stolt över lärosätet. Jag vet hur mycket arbete som ligger bakom.

Synligheten under valbevakningen är ett tydligt exempel på Göteborgs universitets bredd och spets. Ett annat är det myller av samtalspunkter och seminarier som presenterades av oss under Bokmässan häromveckan. Vårt lärosäte har framstående utbildning och forskning inom samtliga

vetenskapsområden, hög attraktivitet och stark konkurrenskraft. Jag tror och hoppas innerligt att många lämpliga kandidater kommer att söka rektorsuppdraget, som blir tillgängligt den 1 juli 2023. Det är verkligen en ynnest att få förtroendet att leda Göteborgs universitet men jag har själv landat i att inte kandidera för ytterligare tre år.

Med det sagt så återstår nästan ett helt år av min mandatperiod och det finns mycket kvar att göra. Min avsikt är inte att slå av på takten utan jag ämnar jobba vidare, och i vissa fall göra klart, så mycket som möjligt av det som vi påbörjat tillsammans. Det viktigaste för mig är att lämna över ett lärosäte i gott skick. Något som är förbättrat och förnyat!

Rektor EVA WIBERG

GÖTEBORGS
UNIVERSITET

Chefredaktör & ansvarig utgivare: Allan Eriksson, tel: 031-786 10 21, e-post: allan.eriksson@gu.se

Redaktör & stf ansvarig utgivare: Eva Lundgren tel: 031-786 10 81, e-post: eva.lundgren@gu.se

Fotograf: Johan Wingborg, tel: 070-595 38 01, e-post: johan.wingborg@gu.se

Layout: Anders Eurén, tel: 031-786 43 81, e-post: anders.euren@gu.se

Adress: GU Journalen, Göteborgs universitet, Box 100, 405 30 Göteborg **E-post:** gu-journalen@gu.se

Internet: gu-journalen.gu.se **Upplaga:** 5 000 ex **ISSN:** 1402-9626 **Material:** För obeställt material ansvaras ej.

För ej signerat material ansvarar redaktionen. Citera gärna, men ange källan.

Adressändring: Gör skriftlig anmälan till redaktionen. **Tryckeri:** Göteborgstryckeriet.

GU Journalen har en fri och självständig ställning gentemot sin ägare, Göteborgs universitet, och utformas enligt journalistiska principer samt enligt spelreglerna för press, radio och TV.

Innehåll

NYHETER 04–20

04. Här är de forskare som drar in mest pengar.
06. Stort stöd till miljöekonomier.
07. Nytt system för tilldelning av utbildningsplatser.
08. Statsvetarna i topp i senaste rankingen.
09. Shanghai-listan, något att lita på?
10. Forskning som ingenstans leder.
11. Alltför stor tilltro till forskningen.
12. IT-chef vill ta små steg mot förändring.
13. Skenande elkostnader.
14. Så var årets sommarskola.
15. GU Ventures satsar hållbart.
16. Cykelköket – inget för GU?
18. Idrott, en del av universitetets historia.
20. Tidskrifter som inte går att lita på.

PROFILER 22–25

22. Klimatförändringen märks mest i Arktis.

FOKUS 26–31

26. Online-undervisning i krigets Ukraina.
28. Fem forskare om utvecklingen i Östeuropa.
30. Bilderbok om ukrainska öden.

REPORTAGE 32–42

32. Befolkningsökningen, ett glömt globalt problem.
34. Med humor som skydd.
36. Cyklar och högerextrema partier.
38. GPT-3 – en konkurrent till människan.
40. Framtiden är digital!
41. Digital teknik inte alltid bra i skolan.
42. MIK-konferens i oktober.

JUBILEUMSSIDOR

FOLK 43–51

43. Debatt: Ska universitetet styras med härskartekniker!
44. Inre och yttre musikaliska rum.
46. Med Pär Connelid i 1820-talets Halland.
48. Vimmel på Bokmässan.
50. Nytt om folk.

46

Tillbaka till
1800-talet

Redaktionen

Viktigt kunna se tillbaka

ANSER DU ATT universiteten delvis producerar onödig forskning? Det var GU Journalens webbfråga denna gång. 53 procent svarade ja, 31 procent nej och 16 procent angav att de inte visste.

Anledningen till frågan är en artikel i detta nummer. Susanne Dodillet menar bland annat att vetenskapen är ett stort propagandamaskineri som befriar människor från eget ansvar. Hon anser också att staten behöver finansiera kritisk humanistisk forskning snarare än tekniska innovationer som ofta är ekonomiskt lönsamma och därför inte behöver extra stöd.

En mer grundläggande diskussion om vad vi inom universitetsvärlden egentligen håller på med har vi inte så ofta. Ändå är det förstås viktigt i en verksamhet där kritiskt tänkande utgör själva fundamentet att ibland vända den ifrågasättande blicken inåt. Forskning är viktigt och bra men kanske inte överallt och jämt och ständigt.

Kriget i Ukraina påverkar oss alla. Energikostnaderna går upp och med dem nästan alla andra priser också.

För GU är elkostnaderna redan nu lika höga som för hela förra året. Nu ställs krav på att myndigheterna ska spara energi. Även om vi tycker att det är besvärligt är det förstås ingenting jämfört med det väldiga lidande som drabbar dem som direkt utsätts för krigets fasor. GU Journalen har talat med två ukrainska forskare om hur undervisning trots allt går att genomföra. För den som är intresserad av ögonblicksbilder från kriget finns *Messages from Ukraine* där forskare och en illustratör samverkat.

Också tillbakablickar kan ibland vara viktiga. I detta nummer firar vi GU Journalens 25-årsjubileum med en liten bilaga som vi hoppas kan intressera er läsare. Tidningens historia är ju också universitetets historia, med olika rektorer, reformer, organisationsförändringar, stridigheter och överenskommelser. Ni som varit med länge kommer säkert att påminnas om en del händelser och ni som är nyanställda får en kort historiektion.

Trevlig läsning!

Allan Eriksson & Eva Lundgren

Hårt arbete ger stor framgång

Göran Bergström leder jätteprojektet Scapis.

Åren 2017–2021 drog de 100 mest framgångsrika GU-forskarna in 4,2 miljarder kronor i externa bidrag. Sahlgrenska akademins stöd för 2,4 miljarder kronor.

GÖRAN BERGSTRÖM, professor i kardiovaskulär forskning, hamnar överst på 100-i-topp-listan. Han är huvudansvarig för Scapis, en världsunik kunskapsbank för forskare som vill undersöka hjärt-, kärl- och lungsjukdomar.

- Banken innehåller prover och bilder från 30 000 slumpvis utvalda friska deltagare mellan 50 och 64 år som samlats in sedan 2012. De har genomgått grundliga hälsoundersökningar, bland annat skiktröntgen, ultraljudsundersökningar och tester av lungfunktionen. De har även fått svara på livsstilsfrågor.

Alla som forskar inom området är välkomna att ansöka om att få använda datan. Bland cirka 1 500 variabler kan forskarna kryssa i dem de är intresserade av.

- Databanken kommer att fortsätta växa, åtminstone fram till 2040 men förhoppningsvis ännu längre, berättar Göran Bergström.

DEN FRÄMSTA FINANSIÄREN är Hjärt-Lungfonden men även Vinnova och Vetenskapsrådet stödjer projektet.

- Jag tror att projektet fått så mycket pengar bland annat för att det uttalade målet just är att dela med sig. Somliga forskare behåller sina data för sig själva, men själva poängen med forskning är ju att bidra till den gemensamma kunskapen. Scapis finns till för alla som intresserar sig för hjärt-, kärl- och lungsjukdomar.

Forskningsledarens roll är viktig, menar Göran Bergström.

- Det är väldigt tufft att driva ett stort forskningsprojekt och kräver både energi och uthållighet. Samtidigt som man har det yttersta ansvaret måste man också vara inkluderande. En forskningsledare måste samarbe-

Jag tror att projektet fått så mycket pengar bland annat för att det uttalade målet just är att dela med sig.

GÖRAN BERGSTRÖM

ta med alla olika experter inom projektet och låta dem komma till tals. Det är en balansgång.

Göran Bergström försöker i sin egen forskning hitta modeller som kan förutse vem som riskerar hjärtsjukdom.

TILL DE MÅNGA forskare som samverkar med Scapis hör Fredrik Bäckhed, professor i molekylärmedicin. Han forskar om tarmbakteriers påverkan på hälsa och sjukdom. Till stor del handlar det om translationell forskning, som innebär mycket tät samverkan med kliniken.

- Vi försöker hitta orsakssamband mellan tarmbakterier och exempelvis typ 2-diabetes och hjärt-kärlsjukdom. Bland annat studerar vi hur den mikrobiella sammansättningen påverkar processer i organ som lever, fettvävnad, muskler och bukspottsörtel, både hos friska personer och hos personer med metabola sjukdomar.

Ett skäl till framgångarna är forskargruppens placering

Henrik Zetterberg

Fredrik Bäckhed

Monica Rosén

100-i-topp Dessa forskare har dragit in mest pengar till Göteborgs universitet under 5 år

Projektledare	Fakultet	Totalt	Projektledare	Fakultet	Totalt
(avrundat till jämna miljoner)					
1. Göran Bergström	SA	193 613 499	51. Åsa Löfgren	Handels	31 588 964
2. Gunnar Köhlin	Handels	182 648 720	52. Bo Söderpalm	SA	30 440 000
3. Fredrik Bäckhed	SA	152 063 416	53. Håkan Pleijel	Nat-fak	30 361 265
4. Henrik Zetterberg	SA	127 543 414	54. Märta Wallinius	SA	29 880 000
5. Elisabet Carlsohn	SA	124 948 165	55. Shibuya Hiroki	Nat-fak	29 868 700
6. Lars Borin	Hum-fak	113 069 770	56. Jan-Eric Gustafsson	Utbild-fak	28 931 000
7. Monika Rosén	Utbildn.-fak	108 391 701	57. Sebastian Westenhoff	Nat-fak	28 813 659
8. Volpe Giovanni	Nat-fak	93 788 475	58. Anders Ekbohm	UGV övr.	28 301 315
9. Staffan Lindberg	Sam-fak	81 270 102	59. Martin Holmén	Handels	27 764 423
10. Anna Wählin	Nat-fak	79 741 323	60. Helena Carén	SA	27 244 495
11. Maria Falkenberg	SA	71 530 000	61. Elmir Omerovic	SA	26 849 300
12. Johan Ling	Hum-fak	70 519 832	62. Lena Carlsson	SA	26 789 607
13. Jonas Nilsson	Handels	67 889 819	63. Martin Henning	Handels	26 523 000
14. Johan Åkerman	Utbild-fak	62 993 053	64. Karl Börjesson	Nat-fak	26 423 038
15. Gunnar Hansson	SA	62 647 278	65. Jan Holmgren	SA	26 241 521
16. Ruth Palmer	SA	60 764 000	66. Göran Landberg	SA	25 322 001
17. Andrew Ewing	Nat-fak	59 905 825	67. Jan Borén	SA	24 814 501
18. Sven Enerbäck	SA	56 920 254	68. Jonas Hugosson	SA	24 424 521
19. Niklas Pramling	Utbild-fak	52 029 027	69. Magnus Gisslén	SA	24 170 012
20. Maureen McKelvey	Handels	50 100 000	70. Nir Piterman	IT-fak	23 265 148
21. Björn Redfors	SA	49 450 324	71. Claes Gustafsson	SA	23 248 000
22. Thomas Nyström	SA	48 722 000	72. Bengt Hallberg	SA	22 874 600
23. Katharina Stibrant-Sunnerhagen	SA	48 429 555	73. Mats Brännström	SA	22 588 200
24. Johan Woxenius	Handels	47 174 800	74. Jenny Nyström	SA	22 141 596
25. Ingmar Skoog	SA	46 782 294	75. Alyssa Joyce	Nat-fak	22 046 871
26. Raimund Feifel	Nat-fak	46 283 073	76. Jan Lötvall	SA	21 732 050
27. Eva Forssell Aronsson	SA	45 150 000	77. Liss Kerstin Sylvé	Utbild-fak	21 660 685
28. Magdalena Taube	SA	44 612 997	78. Chandrasekhar Kanduri	SA	21 586 800
29. Annika Rosengren	SA	41 818 748	79. Ann Frisé	Sam-fak	21 386 200
30. Ulf Smith	SA	41 320 246	80. Krefting Gemensamt Medicin	SA	21 000 000
31. Kristina Sundell	Nat-fak	40 621 741	81. Kerstin Persson-Waye	SA	20 906 388
32. Linda Johansson	SA	39 340 000	82. Thomas Sterner	Handels	20 843 389
33. Davide Angeletti	SA	39 113 372	83. Andrea Spehar	Sam-fak	20 709 989
34. Thierry Coquand	IT-fak	38 850 000	84. Dag Hanstorp	Nat-fak	20 230 950
35. Ann Hellström	SA	38 731 150	85. Per Arne Albertsson	SA	20 176 100
36. Kaj Blennow	SA	38 402 434	86. Leif Klemedtsson	Nat-fak	20 159 822
37. Peter Thomsen	SA	37 568 113	87. Marcus Lind	SA	19 936 250
38. Sebastian Swart	Nat-fak	36 571 119	88. Anna Martner	SA	19 847 000
39. Claes Ohlsson	SA	35 233 823	89. Jörg Hanrieder	SA	19 784 396
40. Joakim Larsson	SA	34 756 415	90. Mattias Hallquist	Nat-fak	19 765 231
41. Björn Burmann	Nat-fak	33 495 000	91. Anders Lindahl	SA	19 735 581
42. Romeo Stefano	SA	33 319 694	92. Linda Engström Ruud	SA	19 727 231
43. Ali Harandi	SA	33 047 975	93. Anna-Carin Olin	SA	19 665 573
44. Anders Ståhlberg	SA	32 831 838	94. Emma Börgeson	SA	19 660 113
45. Magnus Simrén	SA	32 176 027	95. Paul Russell	Hum-fak	19 582 636
46. Richard Neutze	Nat-fak	32 114 219	96. Sofia Movérare	SA	19 504 600
47. Adel Daoud	Sam-fak	32 009 530	97. Per Karlsson	SA	18 800 000
48. Margit Mahlapuu	Nat-fak	31 916 710	98. Gunnar Steineck	SA	18 716 664
49. Kristian Kristiansen	Hum-fak	31 818 358	99. Volkan Sayin	SA	18 386 709
50. Anders Rosengren	SA	31 597 976	100. Milos Pekny	SA	18 328 785

Uppgifterna kommer från kontraktsdatabasen EKO och mäter hur stora belopp som respektive forskningsledare har dragit in under 2017–2021. Belopp som bokförts på institution eller enhet har uteslutits. Statistiken visar inte i vilken utsträckning pengarna har förbrukats.

→ med lokaler vid Sahlgrenska Universitetssjukhuset.
- Vi har tillgång till båda världarna, både forskare inom molekylärbiologi och mikrobiologi, och praktiserande kliniker. Vi kan stöta på varandra i korridorerna, prata om något problem och lösa en fråga, utan att boka möten. Dessutom satsar vi långsiktigt, istället för att skrapa på ytan försöker vi förstå just de mekanismer som orsakar sjukdom.

Forskningsledarens uppgift är att fungera som coach, menar Fredrik Bäckhed.

- **MAN PEKAR UT** riktningen och ansvarar för att dra in pengar. Men utan ett lag går det inte att vara coach. Alla medarbetare är duktiga inom sitt område, vare sig det gäller mikrobiologi, fysiologi eller bioinformatik. Min grupp är dessutom väldigt internationell med medarbetare från 12 olika länder vilket bidrar till olika perspektiv. Vi har högt i tak och ibland också väldigt högljudda diskussioner.

Fredrik Bäckhed är också engagerad när det gäller forskningskommunikation. Nyligen lanserade hans forskargrupp webbplatsen *Livet i tarmen* med populärvetenskapliga fakta och svar på vanliga frågor.

- Tredje uppgiften är väldigt viktig. Men någon större betydelse när det gäller forskningsanslag har den inte, där är det bra forskning och välformulerade ansökningar som gäller.

HENRIK ZETTERBERG, professor i neurokemi, forskar om neurodegenerativa sjukdomar. Hans grupp har bland annat tagit fram ett enkelt blodtest för diagnostisering av Alzheimer och arbetar nu med att försöka ta fram tester även för andra kognitiva sjukdomar.

- För cirka 15 år sedan var det få som brydde sig om Alzheimers sjukdom. Men på

senare år har fältet verkligen dragit iväg och utvecklats väldigt snabbt. Att det händer saker är förstås intressant för anslagsgivare. Vi har fått medel från både svenska och internationella finansörer, bland annat the Gates Foundation. Ju fler anslag vi får, desto mer kan vi göra vilket leder till ännu fler anslag; vi befinner oss helt enkelt i en uppåtgående spiral.

Även om forskningsledaren är viktig betonar Henrik Zetterberg gruppens betydelse.

- När man söker ett anslag anger man vilken expertkunskap som finns i gruppen. Att ha duktiga medarbetare ökar helt enkelt chansen att få anslag.

PÅ 100-I-TOPPLISTANS femte plats finns Elisabet Carlsohn i rollen som chef för Core Facilities.

- Att vi är så framgångsrika när det gäller externa medel beror dels på långsiktigt arbete, stort engagemang och bred kompetens hos våra experter, dels på vårt nära samarbete med forskargrupper som driver högkvalitativ forskning. Det resultat som syns är den samlade tilldelningen av externa medel till våra infrastrukturer och det hade inte varit möjligt utan våra fantastiska experter.

Core Facilities stöder forskargrupper inom främst life science bland annat genom expertrådgivning och utbildning. Här ges tillgång till avancerad utrustning, tekniker och stöd för projekt när det gäller experimentdesign, provberedning, datainsamling och analys. Core Facilities är öppet för alla forskare, vid GU, andra lärosäten och också för industrin.

På sjätte plats hamnar Lars Borin och på sjunde plats Monica Rosén.

Text: **Eva Lundgren**
Foto: **Johan Wingborg**

Stora program ger bättre utdelning

Näst högst upp på listan finns Gunnar Köhlin, föreståndare för Environment for Development (Efd).

- **Syftet med centrumet är att utbilda miljöekonomier i utvecklingsländer samt att öka samverkan kring miljöfrågor mellan forskare och politiker så att forskning får verklig påverkan på samhället.**

EFD ÄR SEDAN 2019 en egen enhet vid Handelshögskolan. Men verksamheten startade 2007 som ett internationellt nätverk av forskningscentrum, främst i Globala Syd.

- Sedan dess har verksamheten breddats, nu senast genom att delar av Göteborgs centrum för hållbar utveckling (GMV) flyttar dit, berättar Gunnar Köhlin, universitetslektor i nationalekonomi.

En framgångsfaktor har varit att Efd är ett program där många parter samverkar och inte bara i ett tidsbegränsat projekt.

- Ett större program gör det möjligt att skapa den infrastruktur som krävs för att dra in större medel. Att ha flera personer som kan jobba med programmet under många år ger dessutom stabilitet. Efd har också en egen forskningsfond med medel som skickas vidare ut över världen, vilket möjliggör ytterligare samarbeten.

Det vanligaste sättet att dra in externa medel vid GU är att låta individuella forskare söka anslag från exempelvis Vetenskapsrådet eller Formas, påpekar Gunnar Köhlin.

- När det gäller stora program, exempelvis ansökningar till EU eller Linnésatsningarna

Gunnar Köhlin

för ett antal år sedan, är GU mindre framgångsrikt. Vi har inte riktigt den struktur som möjliggör en mer tvärvetenskaplig verksamhet. Inte ens när det gäller GU Challenges, som ju var GU:s egen satsning på stora samhällsutmaningar, finns några konkreta planer på hur centrumen ska kunna leva vidare och stöttas administrativt och ekonomiskt.

ÄVEN OM Gunnar Köhlin är ansvarig för Efd påpekar han att han absolut inte gör allt.

- När jag besökte Nobelpristagaren Elinor Ostrom vid hennes center i Bloomington insåg jag att vara en världsledande forskningsledare är som att vara stjärnkock på en Michelin-krog. Det gäller att vara delaktig, hålla koll och fungera som mentor. Men det är också viktigt att skapa ett socialt sammanhang för gruppen och erkänna medlemmarnas kompetens. Det verkligt svåra är att upprätthålla momentum när gruppen växer eller förändras.

Efd finansieras främst av Sida. Men många andra har också stöttat genom åren, både på GU och runt om i världen.

Text: **Eva Lundgren**
Foto: **Johan Wingborg**

Stabilt och flexibelt på önskelistan

Nu påbörjas arbetet med att ta fram en ny modell för tilldelning och avräkning av utbildningsanslaget. Modellen ska vara transparent, stabil och förutsebar, men också flexibel och öka möjligheterna för strategiska satsningar.

DET ÄR universitetsstyrelsen som beslutar hur det utbildningsuppdrag och anslag som regeringen gett ska fördelas till fakulteterna. Till grund för beslutet ligger antal helårsstudenter (HST) och antal helårsprestationer (HPR). Generellt sker fördelningen utifrån historisk tilldelning, men den kan också påverkas av exempelvis öronmärkta uppdrag från Utbildningsdepartementet. Därför varierar också fakulteternas möjlighet att styra sina utbildningsutbud.

- I det lärosätesspecifika regleringsbrevet anges exempelvis hur många läkare, sjuksköterskor och lärare som Göteborgs universitet ska utbilda. Sahlgrenska akademien och Utbildningsvetenskapliga fakulteten har därmed begränsade möjligheter att variera sitt utbildningsutbud till skillnad från vissa andra fakulteter.

I regleringsbrevet anges också den "prislapp" som en helårsstudent genererar. Alla kurser och utbildningsprogram är nämligen klassificerade utifrån utbildningsområde, där de områden som anses mest resurskrävande har ett högre ersättningsbelopp.

FÖR FYRA ÅR SEDAN tillsattes en arbetsgrupp med uppdrag att se över kursklassificering, interna prislappar och avräkning. Det arbetet resulterade bland annat i nya riktlinjer för kursklassificering och en guide för resursättning av utbildning vid GU, berättar Pauli Kortteinen.

Pauli Kortteinen ska leda en arbetsgrupp som ser över tilldelning och avräkning av utbildningsanslag.

- Som ett resultat av detta arbete infördes också årliga utbildningsdialoger mellan universitetsledningen och fakulteterna. Syftet är att stödja fakulteterna i deras arbete med planering av utbud, prislappar, prognos och uppföljning. Dialogerna har visat att det nuvarande systemet ger relativt stabila planeringsförutsättningar, medan modellen för avräkning upplevs som försvårande.

OCKSÅ UTRYMMET för att vid behov omfördela uppdrag och anslag är litet och möjligheterna till strategiska satsningar är begränsade.

- Vi vet ju att samhället skriker efter viss kompetens, exempelvis inom vård, skola och teknik. I samband med att den nya trygghetsreformen träder i kraft under hösten, kommer det dessutom att finnas nya möjligheter att söka omställningsstudiestöd för den som vill

FAKTA

I höst ska en arbetsgrupp tillsättas som ska ta fram förslag på en ny modell för tilldelning och avräkning av utbildningsanslag på grund- och avancerad nivå. Modellen ska vara tydlig och transparent, öka möjligheterna för flexibel tilldelning och omfördelning av utbildningsuppdrag, beakta fakulteternas behov av stabila planeringsförutsättningar och genom en översyn beakta nuvarande system för interna prislappar.

vidareutbilda sig mitt i livet. Det vore därför önskvärt att utveckla en modell för tilldelning och avräkning som är mer strategisk och lyhörd, både för samhällets behov av kompetens och för studenternas efterfrågan.

DEN MODELL SOM efterfrågas ska alltså möta två motsatta behov: Å ena sidan ge stabila planeringsförutsättningar, som dagens system, å andra sidan också i högre utsträckning möjliggöra strategiska satsningar och underlätta för omfördelning av uppdrag mellan fakulteterna.

- I Utbildningsnämnden har vi precis inlett en serie strategiska diskussioner kring utbildningsutbudet. Det handlar inte bara om de ämnen som vi utbildar inom, utan också om utbildningarnas form.

Text: **Eva Lundgren**

Foto: **Johan Wingborg**

Mikael Gilljam menar att en bra forskningsmiljö också gynnar undervisningen.

Statsvetarna åter i toppen

I den senaste Shanghai-rankningen hamnar statsvetarna vid Göteborgs universitet på plats 19 i världen. Det är den högsta placeringen i Sverige och näst högst i Norden.

En målmedveten publiceringsstrategi är en förklaring till det goda resultatet.

I SHANGHAI-RANKNINGEN mäts ämnet Political Sciences i huvudsak bibliometriskt, det är alltså främst publikationer och citeringar som räknas. Visserligen finns en indikator för pris, men den har aldrig varit relevant för svenska lärosäten.

GU:s höga placering är ingen

tillfällighet utan följer en mångårig trend.

- Vi antog en strategi för några år sedan som innebär att vi strävar efter att ständigt publicera allt bättre artiklar i allt högre rankade tidskrifter, förklarar Mikael Persson, viceprefekt på statsvetenskapliga institutionen. Sedan 1990-talet har institutionen också arbetat med att skapa en internationell kultur, där inte minst Bo Rothstein varit viktig. På stora amerikanska konferenser brukar det finnas ett par, tre statsvetare från Lund, Stockholm och Uppsala - men ett tjugotal från Göteborg.

Det enda lärosäte i Norden som placerar sig högre än GU är Århus universitet, som hamnar på plats 10.

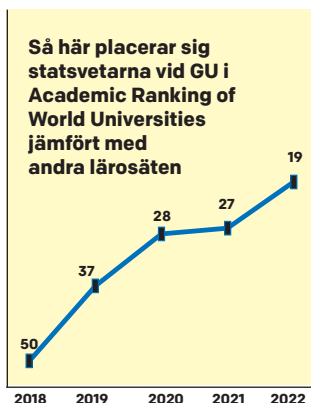
På stora amerikanska konferenser brukar det finnas ett par, tre statsvetare från Lund, Stockholm och Uppsala - men ett tjugotal från Göteborg.

MIKAEL PERSSON

- Vi har flera samarbeten med Århus, bland annat jobbar ett antal av våra doktorander där nu. Målet är förstås att lära oss av dem och bli ännu bättre.

Statsvetenskapliga institutionen är forskningstung. Man drar in mycket externa medel, de senaste fem åren cirka 76 miljoner kronor om året.

- **DET ÄR GANSKA** mycket med tanke på att institutionen inte är så stor, med bara cirka 75 forskare, berättar prefekt Mikael Gilljam. Ett skäl till den höga placeringen är nog att våra forskare uppmuntras att intressera sig väldigt brett för forskning, och inte bara ägna sig åt det egna specialområdet. Idealet är att alla ska försöka vara intresserade av

allt som pågår vid institutionen. God forskning leder till roligare och bättre kurser, forskningsmiljön smittar alltså av sig på undervisningen, så på köpet får vi livaktiga kompletta miljöer.

Att få in en artikel i en riktigt prestigefull tidskrift, som *American Political Science Review*, kräver hårt arbete, förklarar Mikael Persson.

– DE BÄSTA TIDSKRIFTERNA får kanske in 1 500 arbeten per år men accepterar bara några tiotal artiklar. Att skriva en text som håller så hög klass att den har en chans i den tuffa konkurrensen tar lång tid, det kan röra sig om flera års arbete. Ibland har vi tur och lyckas publicera i flera hög-rankade tidskrifter, ibland går det sämre, trots att vi gjort ett lika gott arbete. Så samtidigt som vi är väldigt stolta över den fina placeringen gäller det att komma ihåg att något pinnhål hit eller dit inte säger så mycket om institutionens kvalitet. Att det finns en positiv trend där vi under flera år hamnat högt upp på listan är dock ett kvitto på att vi är bra. Och det har säkert betydelse för vår möjlighet att rekrytera medarbetare och locka nya studenter.

Även inom ämnet offentlig förvaltning, Public Administration, som är ett av statsvetenskapliga institutionens specialområden och därför domineras av publikationer därifrån, hamnade GU högst i Sverige, på plats 23.

Text: **Eva Lundgren**
Foto: **Johan Wingborg**

Svårt mäta prestation

Också inom Human Biological Sciences och Dentistry & Oral Sciences hamnar GU högst i landet, på plats 23 respektive 33. Samtidigt hamnar Biological Sciences på en hedrande plats 36.

– Shanghairankningen är den av de större rankningar där GU når bäst resultat. Det finns många orsaker men en är Arvid Carlssons Nobelpris 2000, förklarar Magnus Machale-Gunnarsson.

HUMAN BIOLOGICAL Sciences är ett brett område som omfattar det mesta som har med humanbiologi och preklinisk medicin att göra, berättar Per Sunnerhagen, viceprefekt vid institutionen för kemi och molekylärbiologi.

– Kanske kan man översätta det med ”biomedicin”. Det som rankas är bland annat hur mycket vi publicerar och blir citerade i prestigetidskrifter. Denna gång har vi fallit väldigt väl ut. Det har säkert betydelse för vårt anseende och vår förmåga att locka både medarbetare och studenter. Men olika rankningar viktur olika saker på olika sätt och hur ett lärosäte åker upp eller ner säger egentligen inte så mycket om den dagliga verksamheten.

Det är **Magnus Machale-Gunnarsson**, utredare på Planerings- och uppföljningssektionen, som ställt samman resultaten. Han håller med om att rankningar måste tas med en ganska stor nypa salt.

– I Shanghairankningen får lärosätena exempelvis poäng för större priser. Man kan tycka att det är konstigt att GU vinner prestige på grund av Arvid Carlssons Nobelpris men det var trots allt bara 22 år

sedan. Visserligen räknas inte priser som är äldre än 90 år men Uppsala universitet får fortfarande poäng för Arne Tiselius kemipris 1948 och Stockholms universitet gynnas av George de Hevesys kemipris 1943. Och Harvards 161 Nobelpris är förstås svårt att toppa.

I SHANGHAI RANKNINGEN finns två indikatorer för Nobelpris som tillsammans utgör 30 procent av totalpoängen.

– Det är mycket. För lärosäten en bit ner på listan spelar ett enstaka pris mycket stor roll. GU får idag 22,1 poäng totalt och hamnar på plats 138. Om vi inte haft Nobelpriset skulle vi fått 19,2 poäng och hamnat kring plats 190.

Ett annat sätt att bedöma kvalitet är att använda anseendeundersökningar. Forskare får svara på frågor om vilka lärosäten som är de främsta inom deras område, berättar Magnus Machale-Gunnarsson.

– Om området är mycket stort, exempelvis ”medicin”, vilket inte är ovanligt, är det förstås omöjligt att svara. Ofta anger man därför de mest kända lärosätena, om man nu alls svarar; svarsfrekvensen ligger någonstans runt 5-10 procent. Så även om en bra placering för GU är roligt och gärna kan firas, bör man inte bli alltför nedslagen över en lägre placering en annan gång.

Text: **Eva Lundgren**
Foto: **Shutterstock**

Vill du veta mer? I denna film förklarar Magnus Machale-Gunnarsson lite mer: https://play.gu.se/media/t/0_zf09rjni.

Övertro på forskning

Vetenskapen är vägen framåt. Den kan rädda världen. Eller? Enligt Susanne Dodillet, lektor i pedagogik, har vi en alldeles för stark tro på vetenskapen.

”FORSKNINGEN ÄR det bästa som hänt mänskligheten” och är fortfarande ”det bästa vi har”, skriver Hanne Kjöllér i boken *Kris i forskningsfrågan - eller: vad FAN får vi för pengarna?* Därför är hon orolig när forskning visar att merparten av världens forskning inte leder någonstans. När Susanne Dodillet får frågan om hur hon ser på ”forskningskrisen” säger hon att Hanne Kjöllér fått en sak om bakfoten.

- Hon tror att ett gott samhälle kräver mycket vetenskap. Men vetenskapen är inte alltid det bästa vi har. Den är i själva verket en del av ett stort propagandamaskineri som befriar oss människor från eget ansvar.

Det finns en övertro på att forskning behövs för att lösa alla möjliga samhällsfrågor. Därför produceras mycket onödigt forskning som i själva verket hämmar problemlösningen. Forskningen måste väntas in, trots att det ofta handlar om frågor den inte kan besvara. Det finns ett driv från samhället som Hanne Kjöllér inte uppmärksammar, men som är en viktig förklaring till varför det bedrivs så mycket märklig forskning.

Har du något exempel på sådan forskning?

- Jag har skrivit om ett fall där beslut inte kunde fattas förrän frågan belysts ur ett genusperspektiv. Och så beställdes ytterligare en studie om ett redan välkänt grundproblem som väntar på politiska lösningar. Också Hanne Kjöllér efterlyser mer relevant forskning om gängvåld. Men

Susanne Dodillet menar att vi inte kan forska oss ur klimatkrisen.

det finns ju hur mycket sådan forskning som helst - sociologiska studier kring segregation och om hur kriminella miljöer uppstår; exempelvis har Bourdieu beskrivit hur socialisation och kapital fungerar. Det är bara för politiker och andra beslutsfattare att läsa på, prata med socialarbetare, poliser och andra som kan området, och sedan fatta beslut. Mer forskning löser ingen gängproblematik.

Men ta klimatfrågan: Ska vi nå klimatmålen behövs väl ändå forskning för att få fram den teknik vi ännu inte har för nya fossilfria bränslen?

- Nej, vi kan inte forska oss ur miljöförstörelsen. Att utveckla batterier och andra förment hållbara lösningar, är en form av självbedrägeri. Vi vet vad som är dåligt för miljön, men intalar oss att utvecklingsfanatismen som lett

oss hit kommer att lösa problemen. Istället för att vänta på vetenskapliga innovationer borde vi också i detta fall kräva politiskt ansvarstagande och avveckla vad vi också utan klimatpaneler vet är skadligt för vår planet.

Det satsas mer pengar än någonsin på forskning samtidigt som studier visat att svenskarnas förtroende för forskare växt sig starkare på senare år.

- Det finns en förväntan som inte bara handlar om förtroende utan också om ansvarslöshet. Som icke-forskare förminskar man sig själv och lyfter upp forskarna som man hoppas ska ta ansvar. Problemet är att forskare har ett eget intresse att upprätthålla illusionen om vetenskapen som garant för en bättre framtid. De hjälper till att skapa bilden av det trygga vetenskapsbaserade samhället.

Det är ganska tuffa ord om vetenskapssamhället?

- Ja, vi behöver inte forska om allt. Visst finns en efterfrågan på tekniska innovationer, men staten behöver inte finansiera dem eftersom de ofta är ekonomiskt lönsamma. Det staten behöver finansiera är kritisk humanistisk forskning som ifrågasätter den värld vi skapat med hjälp av vetenskapen.

Vi borde alltså lägga mindre pengar på forskning?

- Nej, det skulle jag inte säga. Vårt samhälle är så rikt att vi har råd att betala för att fler människor utforskar och filosoferar över vad det är för verklighet vi lever i. Det vore jättebra. Problemet handlar om att samhällets stora satsning på forskning är riktad åt fel håll.

Text: **Lars Nicklason**
Foto: **Johan Wingborg**

Risker - något vi inte låtsas om

Forskning leder i bästa fall till samhällsnytta, i sämsta fall ingenstans. Det är den gängse uppfattningen i forskarsamhället. Men "noll impact" är inte det värsta som kan komma ut av ett forskningsprojekt.

HANNE KJÖLLER undersöker i sin bok, som kom häromåret, hur väl skattebetalarnas forskningspengar förvaltas av politiker, myndigheter, lärosäten och forskarna själva. Hennes slutsats är att det inte görs särskilt väl. En stor del av forskningen kommer aldrig till någon nytta och hälften av all forskning som publiceras i de förnämsta vetenskapliga tidskrifterna är inte reproducerbar och därmed oriktig eller värdelös. Sämre än så kan det inte bli. Resonemanget är typiskt i dagens debatt om forskningens samhällsnytta, menar Olle Häggström, professor i matematisk statistik.

- VANLIGEN STÅR TVÅ ståndpunkter mot varandra. Jag kallar det för det akademisk-romantiska kontra det ekonomistisk-vulgära synsättet. Enligt det förra bör valet av forskningsproblem drivas av forskarens nyfikenhet och kunskapsörst, okorrumpert av nyttotänkande. Tanken är att så länge denna anda får råda kommer kunskapslandvinningarna att bli maximala och samhällsnyttan kommer av sig självt. Det ekonomistisk-vulgära synsättet värderar tvärtom forskning utifrån dess förmåga att raskt kunna omsättas i lönsamma innovationer.

Själv hade Olle Häggström länge ett akademisk-romantiskt hjärta, men på senare tid har han insett att inget av synsätten håller. Båda inbegriper nämligen samma fatala missuppfattning om att det sämsta utfallet ett

forskningsprojekt kan få, är att det inte leder någon vart - att det inte får någon "impact".

- Noll impact är inte längst ner på skalan utan i själva verket i mitten: mitt emellan den glänsande samhällsnyttan och den önskade katastrofala bieffekten. Som forskare har vi dresserats att inte låtsas om de risker som finns med viss forskning, säger han.

MED EN RASANDE snabb utveckling inom exempelvis AI-, bio- och nanoteknik är det dags att tänka om. Forskning som går snett (tänk labbläcka och pandemi) eller hamnar i fel händer kan i värsta fall hota mänsklighetens existens. Som exempel nämner Olle Häggström DEEP VZN, ett virologiskt projekt inom USAID (en amerikansk motsvarighet till svenska Sida) som är i startgröparna.

- Den välmenande avsikten är att öka vår beredskap för pandemier med naturligt ursprung. Lösningen är att skapa farliga virus i labb och sedan publicera deras hela dna-genom. Det är så omdömeslöst att det inte är sant! Tänk om det hamnar i händerna på enväldshärskare eller terrorister? Det skulle ge dem möjlighet att iscensätta katastrofer som får covid-pandemin att framstå som en mild västanfläkt.

Så varför reagerar ingen på detta?

- Just det här är väldigt nytt. Men Obama-administrationen utfärdade ett förbud mot federal finansiering av gain-of-function-research som den här den här typen av biologisk forskning kallas. Dock inte mot själva forskningen, vilket borde göras internationellt. Frågan är inte okänd, men steget att gå från ord till handling är väldigt långt

Tänk om det hamnar i händerna på enväldshärskare eller terrorister?

OLLE HÄGGSTRÖM

samtidigt som utvecklingen inom forskningen går väldigt snabbt.

MEN LABORATORIELÄCKOR av virus är inget nytt. Olle Häggström tror till exempel, liksom experterna på området, att 1977 års influensa orsakades av en rysk labbläcka. Och att den första spridningen av covid inträffade just i den stad i Kina som har ett virologiskt laboratorium som sysslar med gain-of-function-research, tror många inte är en tillfällighet.

- Det är förstas en öppen fråga. Men om det visar sig stämna skulle det få enorma, kanske till och med farliga geopolitiska konsekvenser.

Hur stor är då sannolikheten att det ska gå åt helsicke någonsans igen? Enligt Olle Häggström görs studier kring hur vanligt det är med labbläckor på "biosafety level four", vilket är den högsta nivån på labbsäkerhet.

- GIVET HUR STOR katastrofen blir, kommer man fram till siffror som visar på en oacceptabelt hög sannolikhet för att virus ska läcka och skapa en pandemi. Och det här kommer bara att bli värre. Med den biotekniska utvecklingen kommer också en ökad kunskaps-spridning på området, och ju fler aktörer som kan sitta hemma och mecka med virusmutationer, desto större är risken att något händer. Det här personerna behöver inte vara terrorister, de kan istället ha samma drivkraft som många andra som som släpper loss skadliga virus på nätet.

Text: **Lars Nicklason**
Foto: **Johan Wingborg**

Nya IT-chefen önskar en lagom stor förändring

– Det gäller att ta lagom stora steg framåt och inte vända upp och ner på allt, förklarar Tony Ottosson Gadd. Han är professor i kommunikationssystem och har varit både utvecklingsstrateg och informationssäkerhetsansvarig på Chalmers. Nu är han ny IT-chef vid GU.

DIGITAL TEKNIK finns överallt och används dagligen av GU:s alla medarbetare. Kraven är höga både vad gäller effektivitet och säkerhet.

– Det finns en stor och berättigad förväntan att IT ska leverera, förklarar Tony Ottosson Gadd. Därför har GU i år satsat extra medel på IT-utveckling och flera

processer är redan i gång. Bland annat byter vi nu driftleverantör, bygger en säker miljö för lagring av forskningsdata och utvecklar student- och medarbetarportalerna. Vi kommer också att stärka de strategiska dialogerna, bland annat med utgångspunkt i den GUSSP-utredning som gjordes förra året.

HÖSTEN 2020 drabbades GU av ett allvarligt e-posthaveri, där tusentals medarbetare under flera månader förlorade tillgången till mejl, kalender och kontakter.

– Incidenter går aldrig att helt undvika men genom hårt arbete och en god struktur kan vi minimera riskerna. Vi inför nu en fullständigt redundanta lösning med två interna datorhallar för

Jag tror också mycket på lärande och dialog ...

TONY OTTOSSON GADD

drift och lagring, där den ena träder in om den andra skulle gå ner. Dessutom kommer vi att ha ytterligare en backup utanför GU. Det som oroar mig mer är enskilda forskare som lagrar data på sina egna datorer och kanske inte alltid tänker på backup. Om något händer kan många års forskning gå förlorad.

UNIVERSITETET ÄR EN ganska speciell organisation med särskilda krav när det gäller IT, förklarar Tony Ottosson Gadd.

– Ett universitet samverkar mer utåt än inåt, till skillnad från ett företag, som har en naturlig verksamhetsgräns. Dessutom blir nästan all forskning och annan information vid någon tidpunkt öppet tillgänglig. Situationen

komplieras dessutom av att en forskare kan ha tio projekt på gång i olika delar av världen, vilket innebär att data kan ligga någonstans där GU inte har kontroll. Vår utmaning är att erbjuda de lösningar som forskare och andra medarbetare verkligen behöver, annars använder de något annat.

Nya IT-lösningar måste tas fram i dialog med användarna, påpekar Tony Ottosson Gadd.

- Det finns forskning som visar att 60-70 procent av alla större IT-projekt misslyckas. Ofta beror det på att den som kan tekniken inte förstår behovet samtidigt som den som har behovet inte förstår tekniken. Nya digitala lösningar måste därför testas och utvecklas i nära dialog med användaren, helst på ett så tidigt stadium som möjligt.

Det är inte bara IT-projekt som ofta misslyckas. Även cirka två tredjedelar av stora organisationsprojekt brukar gå fel.

- Ofta är ambitionerna för höga, man vill passa på att ändra allt till det bättre. Men förändringar behöver göras i små steg så att medarbetarna verkligen är med. Man måste också acceptera att det tar tid, kanske 5-10 år, innan effekterna av en förändring blir synliga.

Tony Ottosson Gadd har ägnat hela sitt yrkesverksamma liv åt Chalmers.

- **ATT KOMMA TILL** GU innebär därför en spännande och ansvarsfull utmaning. Och det är en välfungerande verksamhet jag kommer till, med många duktiga medarbetare. Men det går att göra en del justeringar, exempelvis se till att ansvar, uppgifter och befogenheter är rätt delegerade till IT-enhetens chefer och medarbetare. Många medarbetare har också för mycket att göra. Det gäller att skapa bra arbetsflöden som inte bränner ut folk, vilket i slutändan även är mer effektivt. Jag tror också mycket på lärande och dialog; om något går fel är det bara att erkänna och försöka hitta nya sätt att hantera frågan.

Text: **Eva Lundgren**

Foto: **Johan Wingborg**

Tony Ottosson Gadd

Aktuell: Ny IT-chef.

Bakgrund: Professor i kommunikationssystem. Kommer från Chalmers där han bland annat varit utvecklingsstrateg, avdelningschef för Chalmers projekt- och processkontor, informationssäkerhetsansvarig och chief information officer (CIO).

Familj: Fru och två barn på 7 och 9 år.

Bor: I Kungsbacka.

Intressen: Familjen, trädgårdsarbete, lära mig spela piano, förstå hur världen, samhällen, organisationer och människor fungerar och kan förändras, läsa böcker, både skönlitteratur och fakta.

Dags att spara på elen

Även GU drabbas av skenande elkostnader. Fram till slutet av augusti var kostnaderna nästan lika höga som förra året, cirka 22 miljoner kronor. Nu ställer regeringen krav på att myndigheter ska redovisa och vidta lämpliga åtgärder för att spara energi.

ENLIGT REGERINGSBESLUTET ska de flesta statliga myndigheter redan från och med oktober redovisa sin elförbrukning. Dessutom ska de löpande redovisa vilka åtgärder som tagits för att minska elanvändningen. Vid första tillfället i oktober ska även förbrukningen jämföras med el köpt i september 2018.

Enligt enhetschef **Dan Ekstrand** på serviceenheten är det än så länge oklart hur många av GU:s fastigheter som omfattas. I första skedet gäller det Akademiska Hus som har nästan två tredjedelar av GU:s bestånd.

- Alla brottas med frågan om elförbrukning. Akademiska Hus kommer att bistå oss med de underlag vi behöver för att skicka in till Energimyndigheten. Det känns bra att avgränsa det i början.

DET FINNS EN förväntan att GU på olika sätt ska genomföra åtgärder för att minska elförbrukningen, både på kort och lång sikt, menar Dan Ekstrand.

- Tillsammans med fastighetsägarna får vi se över vad vi kan göra. En åtgärd skulle kunna vara att sänka temperaturen med 1 grad och se över ventilation, luftvärmepumpar och dragskåp samt skynda på bytet

av lysarmatur. Men problemet är komplext och det är inte säkert att man kan göra så stora vinster med tanke på att alla hus är uppvärmda med fjärrvärme. Men vi har alla ett ansvar att bland annat släcka lampor och stänga av datorerna när vi går hem, påpekar Dan Ekstrand.

ENLIGT REGERINGENS beslut ska myndigheterna, i samarbete med fastighetsägarna, se över om delar av elanvändningen kan flyttas till tider då samhällets behov av el är som lägst. Eller att överväga, om det är möjligt, att sänka rumstemperaturen med 1-2 grader.

Dan Ekstrand ser det som självklart att GU ska vara med och bidra eftersom elkostnaderna kommer att skjuta i höjden i vinter.

- Vi ska göra allt vi kan men det kan ta tid innan vi hittar effektiva sätt att minska elförbrukningen. Men kanske finns andra vinster att hämta hem, kanske bidrar minskad energiförbrukning möjligheten för Göteborgs universitet att uppnå målen som satts upp i Klimatramverket.

Allan Eriksson

FAKTA

Av GU:s totala kostnader på 7,4 miljarder kronor står personalkostnader för den allra största delen, 64 procent, och därefter kommer lokalkostnader på 10 procent. Av lokalkostnaderna är 90 procent hyror; elen står för 4 procent. 2021 var kostnaderna för el cirka 26 miljoner, hittills i år (fram till och med augusti) 22 miljoner kronor.

Foto: JOHAN WINGBORG

Sommarskola på plats i Göteborg

Årets upplaga av GU:s sommarskola, med tema hållbarhet utifrån Agenda 2030 lockade studenter från hela världen. Med 400 sökande till 120 platser.

– Studenterna är överväldigande positiva, säger Elin Fransson, projekt-koordinator.

GU:S SOMMARSKOLA, Summer School for Sustainability, fick ställas in på grund av pandemin 2020 och genomfördes första gången 2021, då på distans. I år drog man igång på plats och välkomnade studenter från hela världen att under fem veckor djupdyka i frågor som rör de globala hållbarhetsmålen och Agenda 2030.

– Tanken är att profilera oss internationellt gentemot partneruniversitet och internationella studenter och visa vad vi kan erbjuda i Göteborg, säger Elin Fransson, projektkoordinator för GU:s sommarskola.

SOMMARSKOLAN arbetar utifrån att de tre dimensionerna av hållbar utveckling - social, ekonomisk och miljömässig - ska integreras i verksamheten. På så sätt vill GU stärka sin relevans som

samhällsaktör och samarbetspartner för att göra avtryck på samhällsutvecklingen och bidra till de globala målen för hållbar utveckling som fastlagts av FN:s generalförsamling i Agenda 2030 och som GU har antagit.

– I utlysningen som går ut för att institutioner och fakulteter ska kunna nominera kurser efterfrågas kurser som på ett annat sätt har hållbarhetstema. Vi får in ett väldigt varierat kursutbud som binds ihop och förenas i hållbarhetstanken.

Bland kurserna erbjuds allt ifrån pedagogik, biologi och arkeologi till digitalisering och statsvetenskap, konstaterar Elin Fransson. Exempelvis kan man läsa om hållbarhet, biodiversitet i Västsverige och om att administrera migration.

– KURSUTBUDET FÖR 2023 är satt, men inför 2024 hoppas vi kunna få in ytterligare kursförslag från fler fakulteter. I den långsiktiga satsningen ingår att kunna visa upp hela universitetets bredd.

Bland de 120 studenter som deltog i årets sommarskola fanns både mångfald och bredd. Här fanns studenter från många olika länder, varierande bakgrund och

Vi får ett väldigt varierat kursutbud som binds ihop och förenas i hållbarhetstanken.

ELIN FRANSSON

i blandade åldrar. Och i utvärderingsarbetet som pågår just nu kan man utläsa att majoriteten av deltagarna är uppskattande.

– Något som både studenter och lärare lyfter fram som positivt är just den heterogena blandningen som bidrar med nya perspektiv på olika hållbarhetsutmaningar.

Även i kringprogrammet runt sommarskolan var målsättningen att låta hållbarhetstanken genomsyra allt. Bland annat tillsammans med Welcome Services gjordes inköp av täcken som kommer att återanvändas för kommande sommarskolor. Det fanns även en Free-shop på Studenternas hus och på Olofshöjd, där man kunde plocka på sig bestick och köksredskap, saker som var kvarglömda eller lämnade, och som sedan lämnades tillbaka för vidare återbruk. Även all upphandling av mat riktades på ekologiska, vegetariska och veganska alternativ.

– Vi hade även en self-guide i hur studenterna kan upptäcka staden. I den skrev vi om hur man tar sig runt kollektivt och med hjälp av hyrcyklar. Vi tipsade dessutom om alla second hand och återbruksbutiker som vi känner till, samt om butiker och verkstäder som sysslar med reparationer, närproducerat och hållbara alternativ, säger Elin Fransson.

Hanna Jedvik

FAKTA

KURSER I GU:s Summer School for sustainability.

- Biodiversity in Western Sweden
- Teaching Sustainable development from a Global perspective
- Digitalization in a Changing World
- Managing Migration
- Documentation and Interpretation of Rock Art

Om du som kursledare är intresserad av information om hur du kan ansluta en kurs till sommarskolan går det bra att höra av sig till Elin Fransson. Summerschool@gu.se!

Hållbar affär med GU Ventures

Av de uppskattningsvis hundra nya idéer som kommer in varje år, väljer GU Ventures att kommersialisera dem som bäst bidrar till hållbarhet på olika sätt.

– Affärer och hållbarhet går hand i hand, säger Sofia Ström.

SOFIA STRÖM, ansvarig för GU Ventures hållbarhetsarbete, framhåller att de har ett särskilt ansvar att skapa hållbara företag, då GU Ventures är helägt av staten och förvaltas av Göteborgs universitet. Syftet är att kommersiellt nyttiggöra idéer som kommer från GU:s forskare.

– Forskningen ska ju komma till riktig nytta i samhället. Det kan handla om nya innovationer, tekniker eller nya processer som förverkligas. De nya bolagen, som är sprungna ur forskningen, kan få fram lösningar som kan göra stor skillnad.

GU VENTURES bygger de nya bolagen så att dessa tydligt, på ett eller annat sätt, bidrar till FN:s hållbarhetsmål och svarar mot GU:s vision om ett universitet för världen. Det gäller att adressera de stora globala utmaningarna och bidra till en beteende- och systemförändring.

Sofia Ström betonar att det är bråttom att fokusera på systemförändrande innovationer för hållbar utveckling och ställa om till en cirkulär ekonomi, där vi inte överanvänder jordens resurser.

– Det kräver nya omvälvande lösningar på en övergripande strukturell och industriell nivå, och att vi som enskilda individer väljer mer hållbara varor och tjänster.

Sofia Ström tycker inte att hållbarhetsmålen står i mot-

sats till ekonomisk vinst, utan tvärtom måste de samexistera, och den nödvändiga omställningen erbjuder många nya utvecklings- och affärsmöjligheter.

– Om man har den intentionen från början går det ihop. Annars kommer de nya hållbara lösningarna inte att kunna etableras och förbättra. Olika idéer har förstas olika stor påverkan. Har man en positiv påverkan har man oftast en negativ också, så det gäller att se till helheten och att maximera de positiva effekterna.

HÅLLBARHET ÄR INGET som GU Ventures arbetar med vid sidan om, utan något som är kärnan i bolagen och som dessa måste jobba strategiskt med hela tiden.

– Så fort en forskare får en idé tittar vi tillsammans på vilken effekt den har på hållbarhetsmålen - både socialt, ekologiskt och ekonomiskt. Ett exempel är bolaget OlsAro Crop Biotech, där en av grundarna är Henrik Arons-

son, professor vid institutionen för biologi och miljövetenskap. Företaget tar fram ett salttolerant vete som kan odlas på marker förstörda av salt, vilket är ett gigantiskt globalt problem. Bolaget blev tidigare i år utsett till ett av Nordens topp 50 impact-bolag.

Den största utmaningen är att hitta innovationer som bidrar till beteendeförändring, menar Sofia Ström.

– MAN KAN BARA gå till sig själv, nyårslöften är lätta att bryta. Men ett universitet och holdingbolag måste gå i bräschen och våga prova nya idéer som på sikt kan leda till en system- och beteendeförändring. Man måste inte ha en perfekt lösning från början, utan det bygger man på om på.

GU Ventures övergår till mer och mer hållbara investeringar, exempelvis när det gäller att stötta nya energisystem och att kunna mäta effekter, av till exempel en reell koldioxidminskning.

Sofia Ström tror att många forskare drivs av samhällsutmaningar och en vilja att göra skillnad.

– För mig är det extra inspirerande att arbeta med innovationer från Göteborgs universitet. I grund och botten handlar det om att säkerställa kommande generationers möjligheter till ett gott liv.

Text: **Allan Eriksson**

Foto: **Privat**

I förra numret av GU Journalen uppmärksammades GU Ventures 25-årsjubileum och 2021 blev bolagets mest framgångsrika år någonsin, då man bland annat drog in 10 miljarder till företagen. Läs artikeln på www.gu-journalen.gu.se.

De nya bolagen, som är sprungna ur forskningen, kan få fram lösningar som kan göra stor skillnad.

SOFIA STRÖM

Patrik Zapata, Andréas Litsegård och María Jose Zapata Campos driver frågan om ett cykelkök.

”Organisatoriskt hyckleri”

Forskning och utbildning för hållbar utveckling är en central del av universitetets vision. Men när medarbetare tog upp kampen för ett cykelkök i GU:s lokaler åkte man på pumpen.

– Ett organisatoriskt hyckleri, menar Patrik Zapata, professor i offentlig förvaltning.

FÖR DRYGT ETT år sedan började de tre forskarna María Jose Zapata Campos, docent vid företagsekonomiska institutionen på Handelshögskolan, Andréas Litsegård,

lektor vid globala studier samt Patrik Zapata vid Förvaltningshögskolan driva frågan om ett cykelkök i universitetets lokaler. Detta efter att Cykelköket Göteborg, som tidigare huserat i Kommersen vid Masthuggskajen, blivit av med sina lokaler i samband med rivningen av byggnaden.

– VI FICK FRÅGAN om vi kunde hjälpa till att hitta lokaler på GU och på så sätt visa hur forskning och utbildning kan verka tillsammans, samt få samverka med övriga samhället, säger María Jose Zapata Campos.

Frågan kom efter att de båda parterna tillsammans hade ordnat en serie webinarier under rubriken *Rätt till Staden*, där Göteborg Stads tjänstemän, politiker och representanter från civilsamhället träffades för att diskutera sätt att skapa rum där medborgare kan praktisera hållbarhet. Cykelkök Göteborgs erbjudande innebar att de ville bistå GU genom att vara ett stöd för personal och studenter som vill att lära sig reparera cyklar. Därmed hjälps man också åt med att rädda cyklar från att bli avfall och den sociala hållbarheten

ökar. Exempelvis har Sveriges lantbruksuniversitet (SLU) redan integrerat ett cykelkök i sin verksamhet.

– Det här är en fråga om hållbarhet, både i staden och för vårt lärosäte. Som miljöcertifierat universitet borde GU vara intresserat av att deras personal och studenter kan cykla. Det handlar också om vad universitetet vill bidra med vad gäller Göteborgs stadsutveckling, säger Patrik Zapata.

CYKELKÖKET ÖNSKAR en lokal på mellan 80 och 100 kvadratmeter, men har i

övrigt inga andra krav. Och när frågan aktualiserades tog de tre forskarna kontakt med Eddi Omrcen, hållbarhetsstrateg vid GU, som i sin tur förde ärendet vidare till fastighetsstrateg Karolina Ganhammar. Tillsammans påbörjade de en översyn av GU:s lokalbestånd och var en cykelverkstad skulle kunna placeras.

- Cykelköket är en icke vinstdrivande förening och om de kunde få disponera lokaler på GU, givetvis med någon form av hyresavtal, skulle det gynna både dem och såväl våra svenska som internationella studenter, säger Eddi Omrcen.

I samma veva inkom ett intresse från Samhällsvetenskapliga fakulteten som ville underlätta för sin personal att cykla till och från arbetet. Bland annat ville de se över möjligheterna till cykelgarage, dusch och omklädningsrum. Därför tog Eddi Omrcen och Karolina Ganhammar frågan om cykelkök till Samhällsvetenskapliga fakulteten och dekan Malin Broberg. Kanske fanns ett intresse där?

- INSTÄLLNINGEN FRÅN

Samfaks sida var till en början positiv. De identifierade en lokal vid Campus Annedal som skulle kunna passa Cykelköket, och som skulle kunna delas med studentföreningen, säger Eddi Omrcen.

Förhoppningen var att sätta den nya verksamheten lagom till vårens cykelsäsong. Men i mars tackade Samhällsvetenskapliga fakulteten nej till Cykelkökets erbjudande. Men dekan Malin Broberg delar inte bilden att man från början var positiv till en sådan lösning. Att upplåta en lokal åt en verksamhet som Cykelköket ligger utanför fakultetens uppdrag.

- Vi har inte fler lokaler än de som krävs för vår uppgift. Vi skulle behöva göra avkall på vår ordinarie verksamhet om vi släppte till lokaler till

frivilligorganisationer, säger Malin Broberg.

Hon menar att det är upp till de enskilda institutionerna att se om initiativ av det här slaget ryms inom institutionens utbildning eller forskning.

- Om det är en del av ett forskningsprojekt kan man motivera det. Skulle några forskare exempelvis vilja ha Cykelköket som ett case i en studie är det fullt möjligt.

ETT ANNAT ARGUMENT är att universitet inte får konkurrera med omkringliggande verksamheter.

Dessutom finns det en säkerhetsaspekt, påpekar Malin Broberg.

- Vissa av våra lokaler är öppna för allmänheten, medan en stor del av våra utrymmen kräver passerkort.

Att det fanns en farhåga att det skulle äventyra GU:s lokaler, håller Andréas Litsegård med om.

- Man pekade på risken för skadegörelse och att det skulle var svårt att lösa behörighetsfrågan.

Men Andréas Litsegård frågar sig hur GU ska klara av att leva upp till målsättningarna inom klimatramverket, som innebär att universitetets klimatutsläpp ska halveras till 2030 och vara klimatneutralt till 2045, när man inte ens kan genomföra en sådan här sak.

Patrik Zapata menar att det är djupt problematiskt att GU:s ledning skickar dubbla signaler kring miljöarbetet.

- Det första man ser på GU:s hemsida är att GU tar ansvar för hållbar utveckling och att vi är miljöcertifierade. Sedan kan man ändå inte lösa en sådan här sak. Det blir ett organisatoriskt hyckleri.

Tillsammans med Solidariskt kylskåp och satsningen på urban odling, ser María Jose Zapata Campos, Andréas Litsegård och Patrik Zapata Cykelköket som viktiga delar i GU:s samverkansarbete. Men de lyfter också fram hur dessa

Vissa av våra lokaler är öppna för allmänheten, medan en stor del av våra utrymmen kräver passerkort.

MALIN BROBERG

verksamheter är ett sätt att visa studenterna att universitetet tar hållbarhetsfrågorna på allvar och att man kan implementera GU:s visioner i den dagliga forskningen och undervisningen.

- **ATT VI INTE ENBART** undervisar i hållbarhet, utan också är medvetna om i hur stor utsträckning vi genererar eget koldioxidutsläpp och avfall, är grundläggande för oss, säger María Jose Zapata Campos.

- Det här är ett sätt att ta tredje uppgiften på allvar. Men också att visa hur vi kan driva frågor i lokalsamhället. Det finns en risk att klimat- och miljöfrågor prioriteras bort. Och då agerar vi inte som vi lär, om hållbarhet

ska ske någon annanstans än hos oss själva, säger Andréas Litsegård.

En satsning som dock sjuösatts på Handelshögskolan är Solidariskt kylskåp, vilket genomförts i dialog med dekan Per Cramér. Han ser även Cykelköket som en viktig verksamhet för GU.

- En etablering av cykelköket i universitetets lokaler förutsätter dock att verksamheten är integrerad i forskning eller utbildning vid GU, säger Per Cramér, som inte ser någon möjlighet idag att husera det i Handelshögskolans lokaler.

- **I OCH MED ATT** en tredjedel av våra lokaler har rivits till förmån för Västlänken har vi oerhört ont om lokaler.

Per Cramérs uppmaning är att medarbetarna antingen vänder sig direkt till universitetets ledning för att hitta en lokal till Cykelköket, men kanske att de ännu hellre försöker hitta en lösning tillsammans med Akademiska Hus.

Hållbarhetsstrateg Eddi Omrcen är dock försiktigt positiv.

- Vi har ett samverkansforum tillsammans med fastighetsägarna, just för att kunna ta oss an den här typen av strategiska hållbarhetsfrågor. Det behövs för att vi ska kunna kroka i varandra och komma vidare. Om alla tar en liten bit var kan vi ha en lösning på plats snart.

Text: **Hanna Jedvik**

Foto: **Johan Wingborg**

FAKTA

Cykelköket Göteborg är en gratis gör-det-själv-verkstad för alla som behöver laga eller serva sin cykel. Det fungerar även som en återvinningscentral för kasserade och övergivna cyklar och delar.

Idrottsvetenskap under 40 år

Från nykläckt uppstickare till etablerad akademisk disciplin. Så kan dryga fyrtio år av idrottsvetenskaplig forskning vid GU sammanfattas. Nu har Claes Annerstedt och Göran Patriksson skrivit en bok om ämnets historiska resa.

- **TANKEN VAR ATT** rädda det här undan glömskan. Speciellt den tidigare perioden som ingen känner till lika väl som jag, säger Göran Patriksson, professor emeritus i pedagogik med idrottsinriktning.

Han började arbeta med sitt första forskningsprojekt med inriktning på idrott redan 1973 när han var lektor i pedagogik. Några år senare initierade han en kurs i idrottspedagogik och har sedan arbetat med forskning knuten till idrott, ofta med fokus på skolidrott och pedagogik.

- Jag sitter på källmaterial som ingen annan har. Mycket har slängts genom åren, men jag har en tendens att spara saker och kunde leta upp allting. Och under arbetets gång vidgades också mina egna minnesbilder, säger Göran Patriksson.

I MITTEN AV 1970-talet hade de här frågorna inte någon vidare hög ställning inom universitetsvärlden. Det skulle dröja ända till år 2000 innan idrottsvetenskap blev ett självständigt ämne på grundnivå vid Göteborgs universitet.

- När jag började hade ämnet väldigt låg status. Och de medel som Idrottens forskningsråd bidrog med,

300 000 kronor till hela landet, var bara kaffepengar. Utifrån det utgångsläget har det skett en fantastisk utveckling, säger Göran Patriksson.

Tillsammans med forskarkollegan Claes Annerstedt, sedermera professor i idrottsvetenskap och prefekt för det som kom att bli institutionen för kost- och idrottsvetenskap, har de båda bedrivit ett enträget arbete för att höja ämnets status. Men också för att idrottsvetenskap skulle bli ett eget examensämne som var väl integrerat i den gängse universitetsstrukturen. En viktig delseger var när man 1993 fick examensrätt i idrott och hälsa inom lärarutbildningen.

- De första åren gick det trögt, men tack vare att vi

lyckades få många och stora forskningsanslag fick vi upp ämnets status och lyckades även 2008 få en Nationell forskarskola i idrottsvetenskap med Göteborgs universitet som värdinstitution. Genom åren har ett mycket stort antal personer med idrottsinriktade avhandlingar disputerat vid GU, säger Göran Patriksson.

NU HAR DE BÅDA idrottsforskarna tillsammans skrivit boken *Idrottsvetenskaplig forskning och utbildning vid Göteborgs universitet - personliga betraktelser*. Där skriver de bland annat att idrottsvetenskapen i Sverige startade vid de pedagogiska institutionerna, vilket internationellt

sett är relativt unikt.

- Om man ser internationellt har forskning kring idrott främst varit kopplat till de medicinska fakulteterna. Här i Sverige har idrott istället oftast hört till de utbildningsvetenskapliga fakulteterna eller specifikt till pedagogiska institutioner, säger Claes Annerstedt.

De båda forskarna lärde känna varandra när Göran Patriksson handledde Claes Annerstedt som doktorand. Därför föll det sig ganska naturligt att det var just de två som skulle skriva den här boken ihop.

- **VI HADE JOBBAT** tillsammans i en del andra publikationer och Claes är mer insatt i vissa delar av forskningen som har skett på senare tid än vad jag är. Vi kompletterar varandra bra.

Inte minst då Claes Annerstedt även har jobbat mycket med administration och haft olika ledningsfunktioner. Han har dessutom genomfört olika utredningar kring idrott och hade på så sätt tillgång till information från insidan om hur institutionaliseringen av

Göran Patriksson och Claes Annerstedt har kartlagt universitetets idrottshistoria.

Jag sitter på ett källmaterial som ingen annan har.

GÖRAN PATRIKSSON

idrottsvetenskapen vid GU gick till.

Genom åren har de drivit ett aktivt påverkansarbete inom universitet, för att forskning och undervisning om idrott skulle införlivas i den gängse universitetsstrukturen.

- Vi jobbade ihop med lobbyverksamhet kring ämnet, och med hur vi skulle få ihop forsknings- och utbildningsfältet i Göteborg. Vi var även involverade i arbetet med den geografiska placeringen av institutionen där jag senare blev prefekt, säger Claes Annerstedt.

MEN ATT ÄGNA sig åt historieförskrivning där man själv har haft en central position är givetvis inte helt problemfritt, konstaterar de.

- Därför har vi också kallat det vi har skrivit för person-

liga betraktelser. Det var enda sättet att göra det här på, säger Göran Patriksson.

Arbetet med att få en uppstickare som idrott att bli ett eget ämne har heller inte varit en helt friktionsfri process.

- Vi har många gånger trott att vi äntligen har kommit i hamn och förankrat frågan på organisationsnivå, men ändå stött på ständiga stoppklossar i systemet. Vi har fått göra omtag hela vägen, säger Claes Annerstedt.

AVGÖRANDE förändringar för idrottsvetenskapens institutionalisering vid GU kan sägas ha varit då Centrum för idrottsvetenskap inrättades (2000), då Institutionen för kost- och idrottsvetenskap bildades (2010), då byggnaden Idrotts-högskolan invigdes (2011) samt då Centrum för Hälsa och Prestationsutveckling inrättades (2017).

- Utan tvekan har tidigare dekanen vid Utbildningsvetenskapliga fakulteten, Mikael Alexandersson, och tidigare rektorn, Pam Fredman, haft mycket stor betydelse för den

utveckling som varit för idrottens institutionaliseringsprocess, säger Claes Annerstedt.

- Det var genom deras positiva beslut och strategiska medel som vi äntligen kunde komma vidare i utbyggnaden och samla så gott som all forskning och utbildning i idrott under en hatt.

PÅ DEN SÅ KALLADE Shanghai-rankinglistan - som är baserad på mätningar av antal publikationer och citeringar i ansedda tidskrifter - hamnar GU:s idrottsvetenskap idag på plats 50-100 i världen och i topp vad gäller svenska universitet.

- Dessutom är GU idag landets största riks-idrottsuniversitet, där det finns 130 studenter som kombinerar sin idrottskarriär med akademiska studier. Exempel på RIU-studenter vid GU är för närvarande friidrottarna Maja Nilsson och Vidar Johansson, avslutar Claes Annerstedt.

Text: **Hanna Jedvik**
Foto: **Johan Wingborg**

FAKTA

Viktiga år för idrottsvetenskapens institutionalisering vid GU:

2000: Centrum för idrottsvetenskap inrättas

2010: Institutionen för kost- och idrottsvetenskap bildas

2011: Idrottshögskolan invigs

2017: Centrum för Hälsa och Prestationsutveckling inrättas

Göran Patriksson: professor emeritus i pedagogik. En av pionjärerna i Sverige inom samhällsvetenskaplig idrottsforskning. Har forskat inom en olik idrottsvetenskapliga områden, såsom socialisationsprocesser i barn- och ungdomsidrott, avbrottsproblem bland unga idrottare, samt föräldrapress bland barn och ungdomar.

Claes Annerstedt: professor emeritus i idrottsvetenskap, gästprofessor vid Malmö universitet. Har varit verksam som prefekt vid Institutionen för kost- och idrottsvetenskap samt professor i kroppsvård och pedagogik vid Norges idrottshögskola i Oslo.

Illustration: David Parkins

Varning för oseriösa tidskrifter

Den senaste tiden har problemet med så kallade rovdjurstidskrifter varit en het fråga. För att stötta GU:s forskare erbjuder Universitetsbiblioteket en rad olika webinarier bland annat på detta aktuella tema.

I VÅRAS PRESENTERADE Kungliga Vetenskapsakademien en ny rapport om rovdjurstidskrifter från InterAcademy Partnership, IAP: *Combatting Predatory Academic Journals and Conferences*. Med det menas tidskrifter som mot betalning publicerar vetenskapliga studier som inte granskats.

Att det är ett växande bekymmer bekräftar Eva Hessman, bibliotekarie på Biomedicinska biblioteket. - Vi får allt fler frågor från forskare och doktorander, men också många som behöver stöd när det gäller att granska publikationslistor från sökande i samband med rekryteringar.

Just därför erbjuder UB webinarier för att öka kunskapen om frågor som rör

tvivelaktiga tidskrifter.

För att möta den ökade efterfrågan och öka kunskapen om forskningsetik har Eva Hessman tillsammans med sina kollegor startat ett samarbete med Rådet för forskningsetik vid Sahlgrenska akademien. I våras höll de en serie webinarier under rubriken *20 minuter för forskare. Undvik rovdjurstidskrifter*, med fokus på vilka varningssignaler som forskare bör vara uppmärksamma på när det gäller val av tidskrift.

- **UNDER VÅRA** webinarier försöker vi nyansera debatten genom att problematisera begreppet "rovdjurstidskrift". Forskaren är ju inte ett byte. Man har lika stort ansvar för sitt val av publicering som när det kommer till metod och analys av data, säger Eva Hessman.

Under webinarier får forskarna möjlighet att ställa frågor och diskutera. Det kan handla om vilka signaler man ska vara uppmärksam på för att avgöra om en tidskrift är seriös eller inte.

- Det vanligaste är att tid-

skrifterna använder indikatorer på ett icke-vetenskapligt sätt och ljuger om hur stor impact-faktor som de har. Det är bland annat vanligt att de baserar sina impactsiffror på Google Scholar eller Index Copernicus och inte på den vedertagna impactfaktorn från Incites. De drar sig inte heller för att ta saftigt betalt av unga forskare som är beroende av att bli publicerade och få citeringar.

Enligt Eva Hessman är den största risken med att publicera sig i de här tidskrifterna att framstå som oseriös.

- Om du visar dåligt omdöme i valet av publiceringskanal verkar det sannolikt att omdömet kan svikta även i andra sammanhang.

VAD DEN ENSKILDE forskaren kan göra för att motverka rovdjurstidskrifter är att lära sig att identifiera dem.

Ett varningstecken är uppskattningen av hur lång tid faktagranskningen kan ta.

- Ju kortare tid, desto större anledning till oro. En rekommendation är att tala med sina kollegor och undersöka

om den aktuella tidskriften finns i någon av de databaser man själv använder sig av i sin forskning.

- Det finns inga enkla svar. Detta är inget ämne som är svart eller vitt. Man måste själv bilda sig en uppfattning och sätta sig in i ämnet, säger Eva Hessman.

Text: **Hanna Jedvik & Allan Eriksson**

FAKTA

20 minuter för forskare är en serie korta presentationer där UB tipsar om verktyg och tjänster.

Mer information: www.ub.gu.se/sv/tjans-ter-och-stod/20-minuter-for-forskare.

Begreppet "rovdjurstidskrift", "predatory journal", myntades 2010 av Jeffrey Beall, bibliotekarie vid University of Colorado i USA. Han publicerade en lista över open access-tidskrifter som han bedömde vara rovdjurstidskrifter. Listan uppdateras inte längre.

Foto: JOHAN WINBERG

Utställning om Arvid Carlsson

Utställning. Intill den hörstal på Campus Medicinareberget som är uppkallad efter Arvid Carlsson finns nu en utställning om den världsberömda Nobelpristagarens forskning och gärning. Samtidigt har utställningen om Per-Ingvar Brånemark flyttats till foajén vid huvudentrén. Där finns redan en bronsstaty över den kände utvecklaren av osseo-integration.

Rättelser

Fel. I nummer 2-2022 skrev vi att beloppen för OB och beredskapstillägg har höjts för teknisk och administrativ personal, bibliotekarier och forskare. Det nya avtalet är upprättat mellan GU och fackförbunden Seko, Saco och OFR-S, inget annat. Tidningen beklagar den felaktiga uppgiften.

I senaste numret stod det att OB-ersättning utgår från kl. 18.00, men det är oförändrat från kl. 19.00. Tidningen beklagar även denna felaktiga uppgift.

Guide för nya forskare

Handbok. *A Beginner's Guide to Swedish Academia* är ett häfte på 54 sidor för alla som behöver orientera sig i det svenska forskningssystemet. Hur meriterar man sig? Hur nätverkar man? Vilka rättigheter och skyldigheter gäller? Boken har tillkommit genom ett samarbete mellan flera ledamöter av Sveriges unga akademi som också fått idéer och kommentarer från olika experter inom forskningssystemet. Boken är fritt tillgänglig och går att ladda ner från www.sverigesungaakademi.se.

CITATET

»Om vår mentala karta om vad demokrati är fortsätter att vara politik som intressekamp kommer med stor sannolikhet polariseringen, hatet, hoten och våldet att eskalera«

skriver **Bo Rothstein**, seniorprofessor vid Göteborgs universitet, på DN-debatt den 13 september 2022.

Aktuellt i media

Medier. Forskare och andra medarbetare från Göteborgs universitet syns och hörs i media så gott som varje dag. Förra året förekom Göteborgs universitet cirka 20 000 gånger i svenska medier (i dagstidningar, tidskrifter, facktidningar, webbtidningar, tv- och radioslag) – i genomsnitt nästan 55 gånger om dagen.

14 miljoner till V-dem

Regeringsstöd. Utrikesdepartementet har beslutat stödja demokratiforskningen vid Varieties of Democracy Institute med 14 miljoner kronor under tre år. Stödet ges inom ramen för regeringens demokratisatsning och ska användas för institutets forskning om demokratins tillstånd i världen.

– Demokratien är på tillbakagång globalt och är nu tillbaka på samma nivå som före Berlinmurens fall. Utrymmet för civilsamhället fortsätter krympa, rättsstatens principer urholkas och respekten för mänskliga rättigheter fortsätter att utmanas, säger utrikesminister Ann Linde.

Genom stödet bidrar Utrikesdepartementet till världsledande forskning och evidensbaserade analyser av demokratins tillstånd. Stödet går till att ta fram ny kunskap om läget för demokratin i världen.

V-dem-institutets forskningsresultat bekräftar bland annat att demokratier skapar en bättre samhällsutveckling inom en rad områden, exempelvis fred och säkerhet, ekonomisk tillväxt, jämställdhet, klimatpolitik, social utveckling, hälsa och utbildning.

Lättare för visseblåsare

Varningar. Nu har GU inrättat en visseblåsarfunktion för rapportering av missförhållanden som uppmärksammas på arbetsplatsen och som har ett allmänintresse.

En visseblåsning kan gälla missförhållanden som innebär en överhängande eller uppenbar fara för liv, hälsa, säkerhet eller risk för omfattande skada i miljön eller annan sak där det finns anledning att rapportera till myndigheten, till exempel ekonomiska oegentligheter. Visseblåsning ska inte gälla missförhållanden som har koppling till det egna anställningsförhållandet.

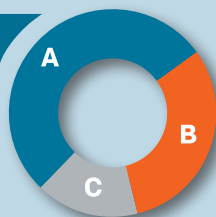
Visseblåsarfunktionen och de ärenden som rapporteras in hanteras av Internrevisionen i samråd med en intern gruppering.

Funktionen har inrättats med anledning av en lag som infördes den 17 december 2021. Lagen ger ökat skydd för personer som rapporterar om missförhållanden på arbetsplatsen och innebär också en skyldighet för större arbetsplatser att inrätta en intern kanal för rapportering.

Webbfrågan | Meningslös forskning

Anser du att universiteten delvis producerar onödig forskning?

- A. Ja (53 %)**
- B. Nej (31 %)**
- C. Vet ej (16 %)**

Antal svarande: 51. Urvalet består av 100 anställda utifrån ett delvis slumpmässigt urval på 500 medarbetare.

ARKTIS

Smältande istäcke

Ellesmere Island, Kanadas nordligaste ö, sommaren 2012: I en liten stuga ligger Anne Bjorkman och sover. Plötsligt vaknar hon av ljudet från glas som krossas. När hon tittar upp mot fönstret ser hon huvudet på en isbjörn.

Text: Eva Lundgren Foto: Naturfoton från Svalbard (Isbjörnar från Ellesmere Island)

Vi träffar Anne Bjorkman på Botanhusets källarplan där hon som bäst håller på att sortera den packning hon och hennes kollegor haft med sig på en expedition till Svalbard, ett av tre områden där hennes grupp har forskningsprojekt på gång. Här finns mätinstrument och borrar men också förpackningar med hårnät, som använts för att hålla borta pollinerande insekter från olika plantor.

Hennes forskningsområde är växtekologi, närmare bestämt hur växter påverkas av klimatförändringen i Arktis. Där har hon forskat förr men denna gång stötte expeditionen på problem.

- Dels skickades delar av vår packning fram och tillbaka, dels gjorde SAS-strejken att flera av mina kollegor höll på att inte komma fram. Men Svalbard på sommaren är fantastiskt. Eftersom det är ljus hela dygnet kan man jobba hur länge man vill och naturen är väldigt fin med fåglar, isbjörn och vildren. Men jag blev förvånad över hur förstört landskapet är, främst på grund av kolbrytning i bergen.

Det andra området där Anne Bjorkmans grupp bedriver forskning är Latnjajaure, 20 mil norr om polcirkeln. Det tredje är Grönland.

- Min fältsäsong på Grönland 2019 var speciell eftersom min man och åtta månader gamla son var med. Tillvaron där är ganska bekväm. I närheten av fältstationen finns ett litet samhälle med butiker och annan komfort där man också kan använda mobilen.

Forskning om Arktis är viktigt, inte minst för att förstå klimatförändringen. 42 procent av jordens markbundna kol finns fruset i tundran; om den tinar får det väldiga konsekvenser för den globala uppvärmningen.

- Därför är det oroande att temperaturhöjningen går tre gånger så fort i Arktis, jämfört med övriga världen. Norra Arktis värms dessutom extra snabbt. På sommaren sätter forskare ut markeringar där glaciären slutar och för varje år har isen dragit sig tillbaka ytterligare något.

Klimatförändringen leder bland annat till att mossor minskar medan buskar breder ut sig. Det leder också till att högre växter flyttar in i Arktis, förklarar Anne Bjorkman.

- **Högre växter tenderar** att fånga in snö, vilket blir som en filt som håller jorden varm på vintern. Högre växter är också mer benägna att sticka upp ovanför snön, där de mörka grenarna absorberar mer värme än den vita snön. Båda fenomenen påskyndar uppvärmningen. Däremot ger stora blad mer skugga på sommaren, vilket har en kylande effekt.

Klimatförändringen leder till att växter som är anpassade till ett varmare klimat sprider sig över större områden. Men inte alltid.

- Under mitt doktorandarbete på Ellesmere Island gjorde vi experiment med ett antal öppna växthus som värmer upp luften inuti. Vi planterade frön från växter som var anpassade till ett varmare klimat längre söder-

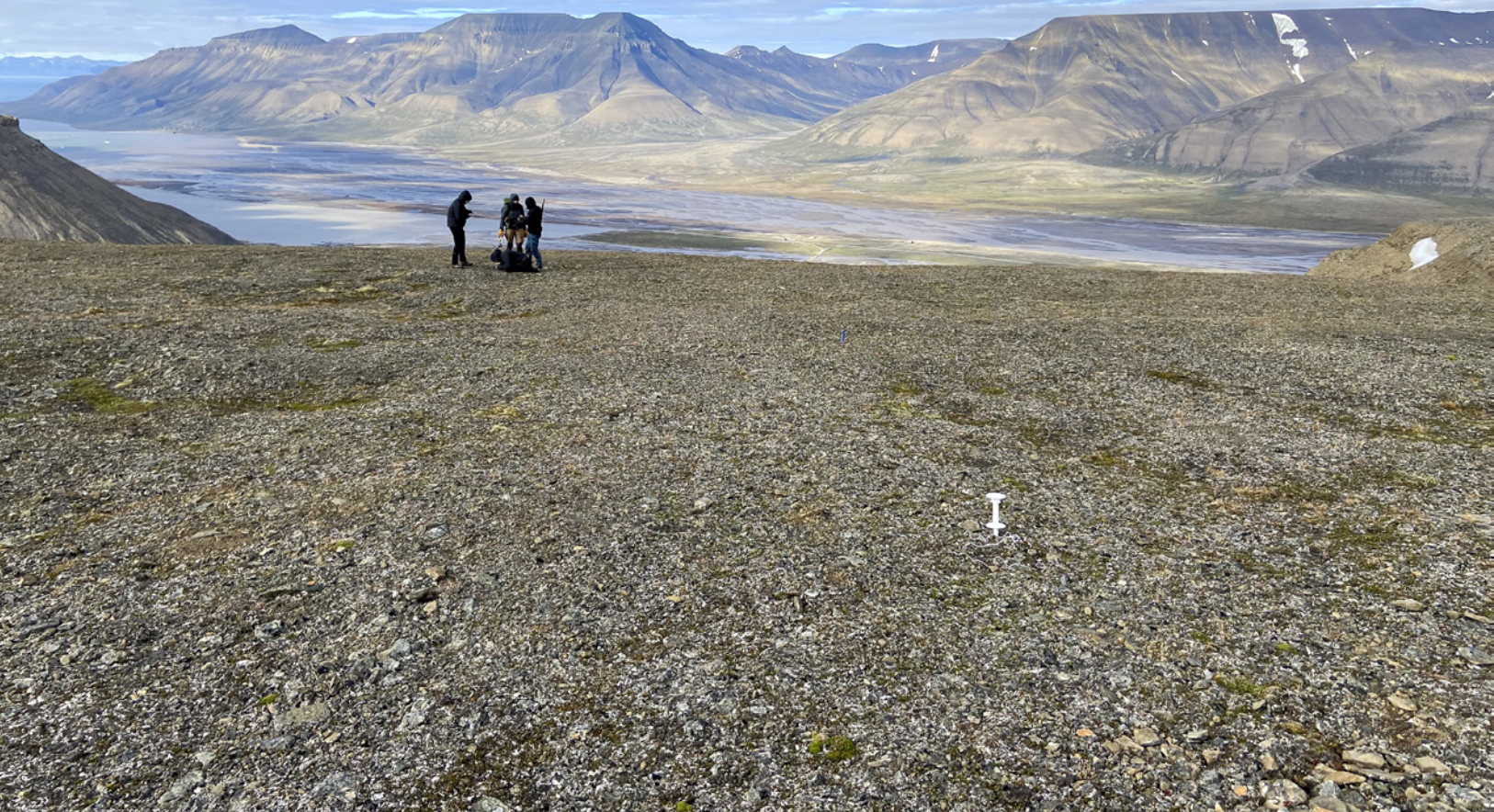

Foto: KATRIN BJÖRNSDÖTTIR

ut och frön som tillhörde områdets naturliga population. Hypotesen var att de plantor i växthusen som var anpassade till ett varmare klimat skulle konkurrera ut de plantor som finns naturligt på platsen. Så blev det inte. Tvärtom hade de lokala populationerna både högre överlevnad och blev större än de värmeanpassade växterna. Experimentet visar alltså att temperatur bara är en av många omständigheter som påverkar var och hur en växt trivs. Också sådant som jordens sammansättning, dagslängd och betestryck har betydelse.

Anne Bjorkman är uppvuxen i Virginia, USA. Sitt svenska efternamn har hon fått från sin farfars far, som kom från Jönköping. Att hon skulle studera biologi var

självklart - naturen har alltid fascinerat henne. Däremot var hon inte klar över exakt vad hon skulle fokusera på eftersom hon är intresserad av allt.

- Jag tog min kandidatexamen vid Cornell University och sedan ägnade jag några år åt fältstudier. En tid var jag i Costa Rica och studerade kapuciner, små apor med vita ansikten, senare var jag i Panama och forskade om manakiner, en sorts tättingar. Så småningom sökte jag till ett antal olika universitet men kom fram till att University of British Columbia i Vancouver passade bäst. Där var jag i sex år och både tog min master och doktorerade.

Sedan dess har Anne Bjorkman hunnit vara postdoktor i Leipzig, Edinburgh, Aarhus och Frankfurt. I fyra månader studerade hon i Ryssland och lärde sig någorlunda tala ryska för att kunna göra fältstudier i Sibirien. Till Göteborg kom hon med familjen 2019, samtidigt som hon fick ett femårigt stipendium från Knut och Alice Wallenbergs Stiftelse. Trots att det var pandemi när familjen flyttade hit trivs de väldigt bra.

- Jag tycker om den balans mellan arbete och fritid som finns i Skandinavien. Jag föredrar också det svenska systemet för externa bidrag, där fler forskare får lite mindre anslag, än det amerikanska, där ett fåtal forskare får väldigt mycket. Också den svenska synen på doktorander tilltalar mig. Här ses de som kollegor som har fyra år på sig att bli klara. Om de undervisar

kompen­seras de med ytterligare forskningstid. Det kan man jämföra med Tyskland där doktorander snarare ses som studenter. Studietiden är bara tre år, utan hän­syn till om doktoranderna dessutom ger lektioner.

Forskningen är intressant i sig - men självklart är fältstudierna extra spännande.

Till Anne Bjorkmans mer strapatsrika äventyr hör fem somrar med fältarbete på Ellesmere Island.

– **Det tar tre timmar** att flyga dit med specialplan som är utrustade med skidor för att landa på isen. Andra forskargrupper tältar däruppe men min grupp har haft tillgång till ett par stugor som sattes upp av den kanadensiska polisen på 1950-talet. Husen har varken rinnande vatten, avlopp eller internetuppkoppling men däremot några solpaneler så att man kan hålla igång sin laptop. Man kan också skicka korta textmeddelanden via satellit. Vi är vanligen runt fem personer i min grupp som blir väldigt nära vänner och vi har bara varandra som enda mänskliga kontakt under två och en halv månad.

För att skydda sig mot isbjörnar har expeditionsmedlemmar i Arktis alltid med sig hagelgevär. De laddas dock först med en gummikula, det är bara i yttersta nödvärn man skjuter med riktiga skott. I huvudsak försöker man skräm­ma bort isbjörnar med ”bear bangers” - en liten cylinder med en smällare som kastas upp i luften.

Det var en sådan Anne Bjorkman greppade efter när hon en natt väcktes av en isbjörn som försökte ta sig in.

– Den hade trängt in huvudet genom fönstret bara några meter från min säng men var förstås alldeles för stor för att verkligen ta sig igenom. Jag började banka så hårt jag kunde i väggen för att skräm­mas och för att väcka mina kollegor.

Hon skrek åt kollegorna att hämta geväret och sprang ut för att avfyra sin banger och skräm­ma djuret tillbaka bort mot isen.

– **Det fungerade**, men på väg förbi byggnaden fick han syn på mig och stannade till, bara några meter bort. Vi stirrade på varandra någon sekund. Sedan försökte jag få fyr på en annan smällare, men den visade sig inte fungera. Det enda jag hade var den tomma patronen från den första bangern, så jag kastade den mot honom vilket fick honom att lomma iväg.

Efter ett besök av en isbjörn är det viktigt att hålla utkik så att den verkligen är bortskrämd och inte kommer tillbaka. Alltså höll sig gruppen vaken och spanade. Mycket riktigt, en timme senare var djuret på väg till stugan igen.

– Men den här gången var vi redo. Mina kollegor och jag sköt med bear bangers och hagelgevär och gjorde alla möjliga ljud. Efter det begav sig isbjörnen iväg och kom inte tillbaka.

Anne Bjorkman var dock aldrig särskilt rädd.

– Jag stod precis vid dörren så att jag lätt kunde dra mig in om situationen blivit farlig. Det jag minns mest är hur imponerad jag var av det stora, kraftfulla och vackra djuret. Främst kände jag vördnad, även om jag erkänner att det tog ett tag innan jag slutade hoppa till vid höga ljud.

Torkade lingon.

Den hade trängt in huvudet genom fönstret ...

Foto: JOHAN WINGBORG

■ Anne Bjorkman

Arbetar som: Universitetslektor vid institutionen för biologi och miljövetenskap, Wallenberg Academy Fellow, nyligen utsedd till Framtida forskningsledare av Stiftelsen för Strategisk Forskning.

Bakgrund: Studerat vid Cornell University, doktorsexamen vid University of British Columbia, postdoktor i Tyskland, Danmark och Skottland.

Familj: Man, två söner, hund och katt.

Senaste bok: En deckare. När jag har tid att lustläsa vill jag att det ska vara så långt från verkligheten som möjligt.

Senaste film: *Monsters, Inc.* tillsammans med min fyraåring.

Favortimat: Vegetarisk tacos samt boston cream pie.

Intressen: Förutom vetenskap, vandring i naturen, resor, piano, klassisk musik, baka.

Ny kultur vid ukrainska universitet

– Det har skett en kulturell förändring av universiteten i Ukraina. Studenter från de östra delarna av landet erbjuds möjlighet att studera i de västra, dokument signeras elektroniskt och alla chattar med varandra.

Så säger Liudmila Grynevych, professor i nationalekonomi från Charkiv, som besökte IT-fakulteten en vecka i september.

Digital resilience of ukrainian higher education institutions in times of crises heter ett forskningsprojekt som startade vid institutionen för tillämpad IT i juni. Projektet går ut på att undersöka hur ukrainska lärosäten kan använda erfarenheterna från pandemin för att klara andra katastrofer, exempelvis det pågående kriget.

Forskningsledare är Nataliya Berbyuk Lindström, docent i kommunikation vid avdelningen för informatik.

– Liksom i andra länder gick ukrainska lärosäten över till online-undervisning och hemarbete under pandemin. Det skedde också en viss decentralisering av universiteten som var tvungna att ta ett stort ansvar för att få verksamheten att fungera. Även om utvecklingen gått olika långt vid olika lärosäten var detta något som skulle visa sig vara till nytta när kriget bröt ut.

Under pandemin tog det cirka 1,5 månad för studenterna att anpassa sig till den nya situationen. Efter invasionen var

den tiden endast tre veckor.

Charkiv är Ukrainas näst största stad med en befolkning på 1,4 miljoner. Det är också en stor universitetsstad med hela 22 institutioner för högre utbildning, varav 13 statliga universitet.

Staden har drabbats hårt av kriget, med flera sönderbombade lärosäten, berättar Nataliia Kononova. Hon är en av dem som GU tagit emot genom sin särskilda satsning på ukrainska gästforskare.

– För att få veta mer om hur administratörer, lärare, forskare och studenter klarat av att fortsätta arbeta och studera har vi inom projektet genomfört ett fyrtiotal online-intervjuer. Vi har pratat både med personer i öst som tvingats fly och med personer i väst som kunnat stanna kvar. Det viktigaste har varit att säkra kommunikationen mellan alla parter.

I östra Ukraina har det bland annat inneburit att den digitala infrastrukturen flyttats till bombsäkra skydd, att man köpt in Starlink-satelliter för att säkra internetuppkopplingen, samt börjat digitalisera bibliotek och tjänster till studenterna.

– Man har också skapat system för att skydda det material som tillhör medarbetare eller studenter som gått med i armén. Lärosäten i västra Ukraina ställer samtidigt upp med olika former av stöd för att medarbetare och studenter ska kunna fortsätta sitt arbete på bästa möjliga sätt.

Bland annat har lärosätena infört DIYA, ett gratisystem utvecklat i Ukraina, som gör det möjligt att lagra

Lärosätena har blivit mer decentraliserade och lärarna bestämmer i högre grad själva ...

LIUDMILA GRYNEVYCH

krypterad personlig information på mobilen, berättar Aleksandre Asatiani, universitetslektor i informatik.

– I en situation där dokument riskerar försvinna är detta ett sätt att alltid ha tillgång till elektronisk identifiering. Appen kan också användas för digital signering av dokument, exempelvis examensbevis. Medarbetare och studenter har också i allt högre grad börjat använda chattfunktioner, som instant messaging, istället för mejl eller information på webbsidor.

Kriget har lett till en förändrad universitetskultur, menar Liudmila Grynevych.

– Ukrainska lärosäten har tidigare varit ganska hierarkiska. Men situationen

Nataliia Kononova är en av dem som kommit hit genom GU:s extra satsning på forskare från Ukraina.

Liudmila Grynevych menar att ukrainska lärosäten genomgått en kulturförändring.

har snabbt förändrats. Lärosätena har blivit mer decentraliserade och lärarna bestämmer i högre grad själva hur de ska bedriva sin undervisning - de gör helt enkelt på det sätt som råkar funka. Uppfinningsrikedomen är stor när det gäller vilka verktyg eller vilken sorts examination som ska användas och även studenterna tar betydligt större ansvar för sitt lärande. Dessutom har medvetenheten om vikten av att ta hand om varandra och se till att kollegor och studenter mår bra, ökat väsentligt.

Det har också blivit viktigare att studenterna gör praktik där de verkligen behövs, exempelvis inom vårdutbildningarna, där läkar- och sjuksköterskestudenter får ta hand om sårade soldater.

- Vi funderar förstås också på hur vi kan ta vara på våra erfarenheter i framtiden, förklarar Nataliia Kononova. När kriget är slut, kommer vi då att fortsätta med distansundervisning eller blir det någon sorts hybrid? Kommer vi kanske att ha inträdesprov online? Hur kan vi fortsätta stötta och hjälpa varandra?

Kriget har gjort allting svårt och krångligt, exempelvis att resa. Det tog exempelvis Liudmila Grynevych tre dygn att komma till Göteborg.

- Jag reste från Charkiv till Warszawa och därifrån till Stockholm och så äntligen till Göteborg. Efter en vecka här ska jag tillbaka till mitt arbete i Charkiv.

Text: **Eva Lundgren**

Foto: **Johan Wingborg**

Fakta

Projektet Digital resilience of Ukrainian higher education institutions in times of crises leds av Nataliya Berbyuk Lindström, docent i kommunikation. Övriga medverkande är Aleksandre Asatiani, universitetslektor i informatik, Nataliia Kononova, forskningsledare vid institutionen för tillämpad IT, och Liudmila Grynevych, prefekt vid institutionen för marknadsföring vid Simon Kuznets Kharkiv National Economic University.

En dag för Ukraina

Hur ska man förstå Rysslands invasionskrig mot Ukraina? September månad inleddes med en ukrainsk afton på Världskulturmuseet där fem GU-forskare presenterade olika sätt att tänka kring Ryssland, Ukraina och världsläget.

Ryssland och Ukraina är de till ytan största länderna i Europa, konstaterade Thomas Rosén, universitetslektor i slaviska språk.

- Båda är också multietiska stater med befolkningar som blandat sig med varandra under århundradena. Kriget påverkar alla olika grupper i området: Krimtatarer, rysktalande och ukrainsktalande ukrainare och ukrainare som talar ett annat språk. Dessutom har en mängd andra etniska grupper dragits in i kriget eftersom soldaterna på den ryska sidan ofta kommer från minoritetsfolk.

De ukrainska och ryska språken liknar varandra, ungefär som danska och svenska.

- Språkens existensvillkor skiljer sig dock åt. Ryska är ett imperiespråk som

Adrian Hyde-Price, Orla Vigsö, Fredrik Fellman, Thomas Rosén och Ann Follin föreläste.

under seklerna påtvingats andra folk medan ukrainskan totalförbjöds i Ryssland av Alexander III år 1876.

Enligt myten har Ryssland en tusenårig historia. Föreställningen grundas på Nestorskrönikan från 1100-talet, som bland annat hävdar att Kievryssland kristnades 988 genom storfursten Vladimirs dop.

Ukrainska historiker menar istället att Kievryssland är den första ukrainska staten, berättade Thomas Rosén.

- **På 1240-talet** erövrades riket av mongolerna och Kiev jämnades med marken. Under medeltiden var landet en del av supermakten storfurstendömet Litauen. Sverige spelar en viss roll i Ukrainas historia; i ett försök att skapa ett mer självständigt Ukraina slöt hetmanen Ivan Mazepa förbund med Karl XII, vilket slutade med nederlaget i Poltava 1709. Därefter blev Ukraina istället en rysk koloni. Under Sovjettiden var landet en delrepublik.

När Sovjet upplöstes 1991 blev Ukraina en självständig stat.

Evig vänskap råder mellan Ryssland och Kina, enligt den överenskommelse som presenterades under OS i Beijing i

februari. Vladimir Putin var en av ett fåtal statsledare på plats, berättade Fredrik Fällman, professor i sinologi.

- Förhållandet mellan Ryssland och Kina har varierat ganska mycket över tid. 1689 var Ryssland det första land som Kina slöt ett avtal med på lika villkor. Det var också en av de första gångerna namnet Kina användes för det egna landet i ett kinesiskt dokument. Tidigare använde man istället namnet på den dynasti som för tillfället härskade, som Ming- eller Qingriket.

Under Folkrepubliken Kinas första decennium stöddes Kina militärt och ekonomiskt av Sovjetunionen. I och med att Nikita Chrusjtjov blev Rysslands ledare surnade dock relationen.

- **1969 utspelades till** och med ett kort gränskrig mellan länderna om en ö i gränsvatten Ussuri. Sedan 1989 har dock relationen normaliserats, med den skillnaden att det nu är Ryssland som är beroende av Kina. Länderna har en likartad syn på omvärlden och betraktar sig båda som imperier med rätt att återta områden som de uppfattar som sina. De har även liknande syn på hur demokrati och mänskliga rättigheter ska (om-)definieras. Om deras vänskap verkligen är evig kan dock diskuteras, snarare brukar vänskapsbanden brytas med ett intervall på 20-30 år.

Men Kina har också ett gott förhållande till Ukraina, berättade Fredrik Fällman.

- De första ortodoxa kristna missionärer som 1715 kom till Kina var ukrainare, Kina köpte 1998 sitt första hangarfartyg från Ukraina och sedan 2011 har Kina också ett strategiskt partnerskap med Ukraina.

Vad är propaganda? frågade Orla Vigsø, professor i medie- och kommunikationsvetenskap, under sin föreläsning.

- Alla länder ägnar sig åt propaganda i den meningen att de i huvudsak framhåller förtjänsterna med det egna landet. Men riktig propaganda handlar om att ensidigt lyfta den egna sidan som något positivt och den andra sidan som något negativt. Dagens sociala medier ger många möjligheter till det.

Propaganda handlar också om sättet att uttrycka sig, som att använda ordet "specialoperation" istället för "krig".

- Också bilder är viktiga, som att visa filmer på ryska soldater som mottas som befriare. I det fallet försöker ryssarna få falsk information att framstå som sann. Men också satirisk eller uppenbart felaktig information kan fungera som

propaganda; den ukrainska regeringen har exempelvis släppt en film om hur Paris blir bombat, inte för att få någon att tro på det, utan för att uppmärksamma människor på krigets förfärlighet.

Även sann information kan fungera som propaganda, som videoklippen på den sammanbitne president Zelenskyj när han håller presskonferens i t-shirt, förklarar Orla Vigsø.

Bedömare tror att BNP i Ukraina har fallit med 30-40 procent ...

OLA OLSSON

- **Videorna skapar sympati** för landets hårt kämpande ledare. Propaganda finns alltså överallt och kommer från alla håll och kan tjäna alla möjliga syften.

Sverige har ansökt om medlemskap i Nato. I medierna framställs det som ett väldigt steg efter 200 år av alliansfrihet, påpekade Adrian Hyde-Price, professor i statsvetenskap.

- Men det är mer korrekt att säga att det är det sista av många små steg mot ett Natomedlemskap som började redan 1992. Det var då riksdagen ändrade Sveriges säkerhetspolitiska doktrin som sedan dess säger att Sverige ska kunna, men måste inte, vara neutralt i krig.

1994 gick Sverige med i *Partnerskap för fred* som syftar till att skapa förtroende mellan Nato och andra länder i Europa och före detta Sovjetunionen. Sverige har också deltagit i Natoleda fredsbevarande insatser i bland annat Bosnien-Hercegovina, Afghanistan och Libyen, och till och med varit mer engagerat än många Natoländer. Till detta kommer en ensidig solidaritetsförklaring, som antogs av riksdagen 2008, vars innebär att Sverige förbinder sig att bistå EU om något medlemsland utsätts för attack.

Sveriges medlemskap i Nato kommer att öka stabiliteten i Östersjöregionen, menade Adrian Hyde-Price.

- Det kommer att stärka den europeiska säkerheten men också stärka den svenska armén, vars resurser urholkats under lång tid. Sverige kommer helt enkelt att ta sin naturliga plats i försvaret av den europeiska demokratin.

I Mariupol ligger sydöstra Europas största stålverk. I närheten ligger också Europas största kärnkraftverk som nu är

ockuperat av ryssarna. Att få sin industri förstörd innebär naturligtvis ett stort ekonomiskt bakslag för ett land, påpekade Ola Olsson, professor i nationalekonomi.

- Bedömare tror att BNP i Ukraina har fallit med 30-40 procent, men de kan inte veta säkert. Ryssland har förstods också drabbats, även om sanktionerna än så länge inte fått så dramatiska konsekvenser som många kanske trodde.

Ändå har cirka tusen företag lämnat Ryssland sedan krigets början.

- Både flyg- och vapenindustrin är extremt beroende av västerländska högteknologiska produkter, och allmänheten är van att kunna köpa nya kläder, möbler och reservdelar till bilen. Så småningom kommer brister att märkas på olika håll.

Ryssland lever på export av olja och gas, bland annat till Tyskland, Österrike och Italien, som på kort sikt har svårt att lägga om sitt energisystem.

- **Men på längre sikt** kommer Europa att göra sig oberoende av ryska naturresurser och istället bland annat importera flytande naturgas från Norge och USA. Ryssland kan dock fortfarande exportera olja till Indien och Kina istället, men till ett väsentligt lägre pris.

Drygt 7 miljoner ukrainare har flytt till andra länder, främst till Polen och andra länder i Östeuropa men också till Tyskland, berättade Ola Olsson.

- Det innebär förstods påfrestningar för ekonomin i dessa länder men eftersom Östeuropa också har behov av arbetskraft är påverkan delvis positiv. För Sveriges del har kriget redan lett till att priserna på el och livsmedel skjutit i höjden och att räntorna kommer att gå upp. Det blir en tuff vinter men utgångsläget för vårt land är ändå ganska gott.

Text: **Eva Lundgren** Foto: **Johan Wingborg**

Fakta

På uppdrag av Göteborgs universitets ledning och tillsammans med Folkuniversitetet och Världskulturmuseet arrangerades den 1 september 2022 *En kväll om kriget i Ukraina*.

Förutom forskare vid Göteborgs universitet medverkade också Ann Follin, överintendent vid Världskulturmuseet samt vice ordförande i Göteborgs universitetets styrelse, som föreläste om förstörelse av kulturarv i krigets spår. Också Karolina Catoni, biträdande enhetschef vid International Center, GU, samt nationell samordnare för Scholars at Risk, berättade om situationen för forskare på flykt.

Kriget i ord och bild

"Tyvärr är vägarna ut ur Mariupol avskurna och vi är omringade. Jag skulle med glädje komma till Sverige men, som jag sade, det går inte att komma ut. En dag kommer jag dock att vara världens lyckligaste människa och återse er alla!"

Så skriver Viktoriia den 26 februari i *Messages from Ukraine*, en grafisk berättelse med citat från 13 unga ukrainare om krigets första veckor.

Egentligen var det en helt annan bok som Gregg Bucken-Knapp, professor i offentlig förvaltning, tänkte sätta samman.

- Sedan 2018 är jag arrangör för två tvåveckorskurser inom programmet Swedish Institute Academy for Young Professionals (SAYP). Programmet går ut på att stötta unga tjänstemän som arbetar med migration och integration i Östersjöområdet, på Balkan och inom EU:s östliga partnerskap. För ett par år sedan fick jag idén att be kursdeltagarna medverka i ett annorlunda bokprojekt. De skulle skriva korta personliga vinjetter om sitt arbete som de tillsammans med redaktörerna och illustratören skulle omforma till en grafisk berättelse. Arbetet var redan igång när vi den 24 februari nåddes av nyheten om Rysslands fullskaliga invasion av Ukraina.

Bland dem som var engagerade i bokprojektet fanns flera ukrainare. Självklart blev kollegorna på SAYP oroliga för hur de hade det. Gregg Bucken-Knapp mejlade frågor och erbjöd hjälp, bland annat stöd ifall de ville komma till Sverige.

- **Somliga av de** ukrainska kursdeltagarna befann sig i andra länder, några var på flykt, några hade bestämt sig för att stanna och göra motstånd - om det var i civilförsvaret eller militärt var svårt att förstå. Samtidigt som vi förstas ville få veta så mycket som möjligt om hur de hade det, ville vi inte bombardera dem med frågor, när de hade fullt upp med annat.

Samtidigt som vi väldigt gärna ville använda de texter som spontant skickats till oss, var den etiska aspekten viktig.

GREGG BUCKEN-KNAPP

Gregg Bucken-Knapp började sammanställa ett schema över var de ukrainska kollegorna befann sig och vart de var på väg. Samtidigt satte deras olika meddelanden fantasin i rörelse. Hur hade Olga det, som flydde från Kyiv till Lviv tillsammans med sin lilla ökenråtta? Hur kunde man hjälpa Oleksii, som skickat en önskelista på medicinska förnödenheter? Och kommer Mariia att lyckas ta sig till Polen med sin lille son? Tillsammans med Joonas Sildre började Gregg Bucken-Knapp fundera på hur allt detta skulle kunna skildras i text och bild.

– Den bok vi redan hade börjat på lades tillfälligt åt sidan. Istället satte vi igång med arbetet på *Messages from Ukraine*. Samtidigt som vi väldigt gärna ville använda just de texter som spontant skickats till oss, var den etiska aspekten viktig. Vi ville förstås inte på något sätt utnyttja dessa utsatta människor utan vara noga med att alla som medverkade verkligen förstod och accepterade hur text och bild skulle användas tillsammans.

Grafiska berättelser och serie-teckningar kan uppfattas som ett oseriöst sätt att presentera forskning om allvarliga frågor. Men även om det än så länge är ovanligt ökar intresset för vetenskapliga texter där ord och bild fungerar som likvärdiga parter, menar Gregg Bucken-Knapp.

– Boken är utgiven av University of Toronto Press i deras ethnoGRAP-HIC-serie, som fokuserar just på tecknade serier, både som en del i själva forskningsprocessen och som ett sätt att engagera allmänheten på ett tillgängligare, öppnare och estetiskt rikare sätt. Att tolka andras tolkning av tillvaron är ju det vi samhällsvetare gör, och ibland kan en bild uttrycka en situation mer effektivt än en massa ord. Exempelvis visar nog den sista teckningen i *Messages from Ukraine* precis det som vi alla tänker om kriget. Den föreställer en liten flicka med en knuten hand som blickar upp mot ett bombplan och skriker: ”Stoppa det här!”

Fakta

Sedan 2018 arrangerar

Förvaltningshögskolan träningsmoduler i programmet Swedish Institute Academy for Young Professionals (SAYP), som finansieras av Svenska institutet. Modulen *Baltic Sea Region and EU's Eastern Partnership* hålls tillsammans med Georgian Institute of Public Affairs i Tbilisi och modulen *Western Balkans* hålls i samarbete The Integration Foundation of Estonia i Tallinn.

Målgruppen är unga tjänstepersoner, politiker och anställda eller volontärer inom civilsamhället, där fokus ligger på integrations- och migrationsfrågor. Förvaltningshögskolan beviljades först 3,2 miljoner kronor till 2022. Efter invasionen av Ukraina har ytterligare 145 000 kronor tillförts för att kunna ta in fler ukrainska deltagare.

Boken *Messages from Ukraine* är resultatet av ett samarbete mellan Gregg Bucken-Knapp och den estniska illustratören Joonas Sildre. Förlaget är University of Toronto Press och boken ingår i deras ethnoGRAPHIC series. Alla intäkter från försäljning av boken kommer att gå till Canada-Ukraine Foundation.

Samordning av forskningsdata

Forskningsdata. I våras tillsatte rektor en styrgrupp som ska leda Göteborgs universitets samordning av forskningsdata. Det handlar bland annat om att skapa en organisation kring datahantering samt ett stödssystem som är gemensamt för hela GU.

Carina Mallard, vicerektor för forskning, leder styrgruppen som redan tagit fram en projektplan som ska gälla fram till juni 2023.

– Ett första steg gäller hur vi ska säkerställa att vi följer de lagkrav och rekommendationer som finns när det gäller lagring, bearbetning och spårbarhet av data med informationsklass 3. Det handlar alltså om skyddande av särskilt integritetskänsliga personuppgifter, sekretessbelagt material och liknande.

I planen ingår också att skapa förutsättningar så att forskningsprojekt kan dela data med externa samarbetsparter och lagra information på ett säkert och kontrollerat sätt. Också en homogen IT-miljö ska skapas, berättar Carina Mallard.

– Tanken är att forskarna ska kunna jobba utan att behöva fundera över lagkrav eller säkerhetsbestämmelser. Det är inte minst viktigt när det gäller externt samarbete med exempelvis sjukvården eller näringslivet.

Den grupp som nu tillsatts består av representanter från Svensk Nationell Data-tjänst, Forsknings- och innovationskontoret, juridik, UB, Chalmers, IT samt forskare och användare.

– Vi vill fånga upp så många frågor som möjligt för att kunna komma med en första leverans av tjänster redan i slutet av mars. Ytterligare tjänster väntas komma senare under våren.

Lagring av forskningsdata diskuteras flitigt, inte bara vid GU utan vid samtliga landets lärosäten, berättar Carina Mallard.

– GU är bland annat med i den nationella organisationen URFI, Universitetens referensgrupp för forskningsinfrastruktur. Vi har nu börjat diskutera hur vi kan jobba tillsammans, alla lärosäten har ju likartade utmaningar och skulle tjäna på mer samarbete.

Fakta

Styrgruppen för samordning av forskningsdata består av följande personer: Max Petzold, Tony Ottosson Gadd, Sigridur Beck, Ann Hellström, Göran Bergström, Mikael Lindahl, Per Sikora, Sverker Holmgren, Sara Dahlberg samt Magnus Norberg. Ordförande: Carina Mallard.

Text: **Eva Lundgren** Foto: **Johan Wingborg**

Överbefolkning ett bortglömt problem

Överbefolkningen är det mest förbisedda av världens största problem, menar Frank Götmark, professor i ekologi.

– Klimat, miljö, biodiversitet och pandemier, allt påverkas av att vi är så många människor på jorden.

Jordens befolkning uppgår idag till 7,9 miljarder människor. Enligt FN:s prognos 2022 kommer befolkningen att ligga på cirka 10,4 miljarder år 2100.

För att behålla befolkningstalet intakt bör kvinnor i genomsnitt föda 2,1 barn. Idag är genomsnittet för EU 1,5 barn och för Sverige 1,85 barn.

I världen som helhet är medeltalet 2,4. Afrika är den kontinent med högst födelsetal (4,3). Det folkrikaste landet där, Nigeria, väntas öka sin befolkning från 215 till 545 miljoner människor år 2100, berättar Frank Götmark, som bland annat är forskningsledare för *The Overpopulation Project*.

– Den globala folkökningen är lika relevant som ökningen av växthusgaser, som den dessutom bidrar till. Den leder till ökad konsumtion och resursförbrukning, miljöproblem och föroreningar, svält och brist på vatten, minskad biodiversitet och ökad risk för pandemier.

Drygt 50 länder har en årlig folkökning på 2 procent eller mer. Det innebär att de fördubblar sin befolkning på cirka 30-35 år.

Utbildning, främst för flickor, uppfattas ofta som en förutsättning för att minska antalet barnafödslar. Också allmänt förbättrade levnadsvillkor, där många barn inte är nödvändigt för en trygg ålderdom, brukar framhållas.

– Och självklart är både utbildning och goda levnadsvillkor viktigt. Men påverkan på just folkökningen förefaller inte så stor. Det som visat sig mest effektivt är program för familjeplanering.

Det är dock något som ofta associeras med Kinas ettbarnspolitik och tvångsteriliseringar av män i Indien 1975-1976, säger Frank Götmark.

– Behovet att minska befolkningstill-

Frank Götmark menar att FN borde ta befolkningsökningen på större allvar.

växten har tyvärr lett till förfärliga övergrepp. Men det finns en lång rad goda exempel på frivillig familjeplanering, exempelvis från Sydkorea, Bangladesh, Costa Rica och inte minst Iran. Under cirka 15 år, med början 1988, minskade antalet barn per kvinna i Iran från 6 till 2 – en fantastisk förändring. En orsak var satsningen på 15 000 kliniker, många mobila på landsbygden, som gav råd och förmedlade preventivmedel. Tyvärr uppfattas familjeplanering nu som västerländskt i Iran och prästerna försöker öka befolkningen, som nu är 88 miljoner. Flera andra auktoritära stater, som Ryssland, Ungern och Turkiet, uppmuntrar eller nästan påtvingar familjer fler barn.

Tyvärr har FN tonat ner problemen med en ökande befolkning.

– FN fastslog faktiskt 1968 att familjeplanering är en mänsklig rättighet. Efter en FN-konferens i Kairo 1994, där bland annat religiösa krafter fick stort inflytande, började begreppet familjeplanering bli sällsynt. Istället talar man om rätten till sexuell och reproduktiv hälsa.

Det är förstås viktigt, men det som skulle behövas, nämligen konkreta åtgärder för att minska födelsetalen i vissa länder, undviker FN.

Färre barnafödslar leder till en åldrande befolkning, något som uppfattas vara ett bekymmer i många länder, berättar Frank Götmark.

– **Japan påstås** exempelvis befinna sig i en kris där befolkningen beräknas minska från 124 miljoner till 97 miljoner år 2060. Men det är snarare ett framsteg. Japan är ju mycket tätbefolkat, med hög konsumtion. Alternativet, ständigt fler människor, är ekologiskt helt enkelt ohållbart. Aktuell forskning pekar på att en världsbefolkning om cirka 3 miljarder är ekologiskt och humanitärt hållbar.

Text: **Eva Lundgren** Foto: **Johan Wingborg**

Fakta

Mer information om *The Overpopulation Project* finns här: <https://overpopulation-project.com/>.

Klart för bygglov och ersättningslokaler

Nya Konst. Bygglov för Konstnärliga fakultetens nya hus har nu beviljats av byggnadsnämnden. Det innebär att Akademiska Hus kan starta arbetet med byggnaden efter årsskiftet. Inflyttning ska ske etappvis med start 2025.

Under tiden flyttar Högskolan för scen och musik ut från Artisten till Eklandagatan 86 i Johanneberg. Dessutom hyr man in sig på Brewhouse och Andra Stället. HDK-Valand sitter kvar i sina lokaler tills den nya byggnaden är klar.

Upplev universitetets doktorspromotion

Högtider. Kom gärna och se Göteborgs universitets största akademiska högtid. Alla medarbetare är välkomna att delta. Den 28 oktober är det äntligen dags för 2021 års doktorspromotion. Promotionerna har skjutits fram på grund av pandemin och genomförs nu en gång i halvåret.

I år promoveras 145 nya doktorer på scenen i Kongresshallen på Svenska Mässan. Dessutom uppmärksammas 9 hedersdoktorer samt mottagare av Pam Fredmans pris och Gunnar Svedbergs pris. Högskolan för scen och musik står för underhållning.

Som medarbetare är du välkommen att delta som publik till ceremonin och i ett festligt mingel efteråt, men antalet platser är begränsat och det krävs att du bokar din plats:

Läs mer i nyheten på Medarbetarportalen från den 23 september och anmäl dig via länken som finns där.

Felix Neubergh

Föreläsning. Hur lät forntiden? Några inspelningar från förhistorisk tid finns förstås inte.

– Men en del av de forna föremål som producerade ljud finns kvar, antingen som verkliga objekt eller avbildade i grottkonst, berättar Margarita Díaz-Andreu. Hon är professor vid Universitat de Barcelona och årets Felix Neuberghföreläsare.

Bland annat leder hon the ERC Art-soundscapes Project som undersöker ljud i de landskap där man hittat förhistoriska grottmålningar.

– Vi kommer förstås aldrig att kunna återskapa de läten som människor åstadkom då men vi kan undersöka de platser som grottkonstnärerna valde ut för sin konst. Tillsammans med akustikspecialister har vi utvecklat metoder för att undersöka hur dessa platser lät: Hur gynnsamma var förhållandena när det gäller exempelvis tal, musik, efterklang och ekon?

Margarita Díaz-Andreu forskar också om identitet och arkeologi, bland annat när det gäller vad som uppfattas som nationellt kulturarv och förhållandet till kolonialismen.

– Alla human- och samhällsvetenskaper påverkas av forskarnas fördomar eller förutfattade meningar. Enda sättet att hantera detta är ökad medvetenhet.

Felix Neuberghföreläsningen kommer att hållas i Humanisten den 4 november.

Ökad samverkan med EUTOPIA MORE

Nätverk. Sedan 2019 har Göteborgs universitet varit en del av den europeiska universitetsalliansen EUTOPIA. Idag kom beskedet att EU-kommissionen har beviljat förlängd finansiering för det förnyade EUTOPIA-samarbetet: EUTOPIA MORE.

– Återkoppling från den första EUTOPIA-perioden har visat att lärare, forskare och studenter önskar fler kontaktytor både mellan våra tio lärosäten, och globalt, säger Torbjörn Lundh, vicerektor för samverkan.

Stor vikt kommer att läggas vid förbättrade utbildningsinitiativ. Bland annat finns ambitionen att skapa ett framtida EUTOPIA College, en berikad gemensam läroplan för kandidat-, master- och doktorandprogram.

– Genom ledorden "Global Connecting Communities" fokuserar EUTOPIA MORE på att förbättra förutsättningarna för forskare och studenter att delta i ett konstruktivt kunskapsutbyte som kan hjälpa till att lösa lokala och globala samhällsutmaningar, säger Torbjörn Lundh.

EUTOPIA startade 2019 och består idag av följande samverkande lärosäten: Göteborgs universitet, Vrije Universiteit, Univerza v Ljubljani, CY Cergy Paris Université, Universitat Pompeu Fabra, University of Warwick, Università Ca' Foscari Venezia, Technische Universität Dresden, Universidade NOVA de Lisboa samt Universitatea Babeş-Bolyai.

Ny fastighetschef

Chef. Karolina Ganhammar heter GU:s nya fastighetschef sedan 1 oktober.

Karolina Ganhammar har lång erfarenhet av att arbeta med lokal- och fastighetsfrågor inom universitetsvärlden. Hon har tidigare arbetat som fastighetsstrateg och biträdande fastighetschef vid GU.

Humor gör flyktingen till människa

Livet för människor på flykt är ofta tyngt av svårigheter och motgångar. Men också fyllt av humor och skratt. Trots det fokuserar såväl forskning som media nästan uteslutande på de svåra bitarna. Ett stort misstag menar Anja Karlsson Franck, docent i freds- och utvecklingsforskning.

– **Om vi tar bort** den högst mänskliga aspekten som humor utgör, får vi också väldigt svårt att identifiera oss med de personerna, säger hon.

Anja Karlsson Franck är migrationsforskare och har en doktorsexamen i ekonomisk geografi. Hon har länge ägnat sig åt frågor som rör internationell migration och gränser. Inte minst hur flyktingar och migranter navigerar i nutida gränslandskap och hur deras strategier i sin tur påverkar staters möjligheter att reglera migration.

I samband med ett forskningsprojekt i Malaysia där hon följde papperslösa och flyktingar, gjorde hon observationen att humor och skratt fanns precis överallt. Raka motsatsen till vad hon själv och andra forskarkollegor dittills hade dokumenterat.

– All den här humorn har aldrig plockats upp i migrationsforskningen. När jag väl började gräva och läsa in mig mer på ämnet upptäckte jag hur extremt intressant det var, såväl metodologiskt som teoretiskt. Det fick mig att börja ställa frågor om vad det betyder när människor skrattar åt svåra saker. Vad döljer respektive visar skratten?

Anja Karlsson Franck menar att det är

viktigt för att hela migrationsforskningen, och i stort sett hela solidaritetsverksamheten kring flyktingar och migranter, att fråga sig vad det betyder. Att vi nästan uteslutande fokuserar på deras roll som humorlösa offer.

– **Vad gör det med** oss och hur vi ser på de här personerna? Rent metodologiskt går forskningen miste om mycket när den inte tar humor, skratt och skämt hos flyktingar i beaktande.

Anja Karlsson Franck bestämde sig för att ändra på detta och gjorde en djupdykning i ämnet. Resultatet har bland annat mynnat ut i artikeln *Laughable borders: Making the case for the humorous in migration studies* i forskningstidskriften *Migration Politics*, som publicerades i juni.

– På migrationsområdet får det väldigt stora konsekvenser om vi plockar bort humor, som ju är något djupt mänskligt och som finns i alla mänskliga relationer och situationer. Vi skrattar åt olika saker beroende på var vi kommer ifrån, vilken klassbakgrund och könstillhörighet vi har.

Hon ser också att frånvaron av humor och skämt riskerar öka klyftorna mellan människor istället för att skapa förståelse. Detta då vi går miste om möjligheten till identifikation och samhörighet. Att uppfattas som humorlös kan vara djupt problematiskt, menar hon.

– Vad får vi då för bild av en människa, hennes skratt och skämt och hur hon förhåller sig till världen? Dessutom har vi ofta svårt att lita på en person utan humor, som ju också är något som vi vär-

derar väldigt högt och som har hög status i vårt samhälle.

En reflektion som Anja Karlsson Franck har gjort längs vägen är hur de där roliga ögonblicken i mötet med människor ute på forskningsresor ofta har varit de som har skiljt ut sig i minnet när hon har kommit hem. Inte sällan är det också dessa minnen som letar sig in i föreläsningarna i form av anekdoter eller mer lättsamma inslag.

På samma sätt skrivs skratt från intervjuer, i hennes och andra forskares texter, nästan uteslutande ut inom parentes (skratt) eller som ett ”hahaha”. Själva analysen av skratten lyser med sin frånvaro, menar Anja Karlsson Franck.

– **Forskningen har inte** ställt sig frågan vad det betyder att folk skrattar i en viss situation. Om någon hade börjat gråta är jag däremot säker på att man hade förklarat det som sorg.

Förutom att humor kan vara ett sätt att närma sig kontroversiella ämnen och frågeställningar, konstaterar hon också att det är djupt mänskligt att skratta tillsammans – åt både varandra och makten. Om vi tar bort den pusselbiten från forskningen missar vi centrala delar av den mänskliga interaktionen, menar Anja Karlsson Franck.

– När det gäller flyktingar och migranter får detta ännu större konsekvenser. I och med att diskussionen i så stor utsträckning rör deras utsatthet. Den beskrivningen är naturligtvis empiriskt korrekt, människor lider oerhört mycket. Men de skrattar också väldigt mycket åt just detta.

Hon gissar att fenomenet har sin

Dessutom har vi ofta svårt att lita på en person utan humor, som ju är något som värderas väldigt högt och som har hög status i vårt samhälle...

ANJA KARLSSON FRANCK

grund i rädsla, hos både forskare och journalister. Att vi inte vågar annat än att lyfta fram allvaret i flyktingars och migranternas situation. Anja Karlsson Franck tycker att vi ska göra precis tvärtom. Eftersom vi genom att visa hur människor på flykt skrattar åt saker som regelverk kring asylinvandring, att man får sova på pappkartonger eller vandra över hela Balkan för att komma in i Europa, kan ge en mer korrekt bild.

– **Att lyfta fram** förmågan att skratta åt alla de här absurditeterna visar på en mångfald av kreativa, fula, vackra och glada människor. Som alla reagerar på ett helt vanligt sätt. Och precis som hos andra utsatta människor är galghumor enormt utbredd bland flyktingar och migranter.

Därför kommer hon nu att satsa på att fortsätta sin forskning om humor. Närmast väntar en workshop i Tyskland om humor och politik.

– Dessutom ska jag undersöka humorns betydelse i auktoritära situationer. Som i militärkuppen i Burma där den yngre generation förde in humor som ett väldigt starkt element i sina protester mot regimen.

Text: **Hanna Jedvik** Foto: **Johan Wingborg**

Cykelmanifestation mot hotad forskning

“Förr hjälpte människor varandra, och man kunde röra sig tryggt på gator och torg.” Doktoranden Luca Versteegen kallar det här för nostalgiskt tänkande – ett viktigt motiv till att allt fler människor röstar på populistiska extremhögerpartier.

– Nu är forskningen om den här växande högerextrema miljön hotad, inte minst sedan Ryssland invaderade Ukraina.

Luca Versteegen har just avslutat en 150 mil lång cykeltur från Budapest i Ungern till Aten i Grekland. Från en stad där extremhögern regerar, till en stad där demokratin tog sina första stapplande steg för flera tusen år sedan. Väl framme i Aten deltog han i en konferens om politisk psykologi som är Luca Versteegens forskningsämne vid statsvetenskapliga institutionen i Göteborg. Doktorsavhandlingen handlar om de socialpsykologiska orsakerna till extremhögerpartiers stora framgångar de senaste 10-20 åren.

Genom cyklingen samlade han in pengar (18 000 kronor) till nätverket Scholars at Risk. Pengarna går oavkortat till att stödja forskare som inte längre kan utöva sin forskning fritt. Han nämner en ungersk forskare som tvingades flytta till Italien för att han forskade om regeringen i Ungern. Han berättar också om en turkisk kollega som ville studera sexuella minoriteters situation i landet. Han hamnade på svarta listan med beskedet: “Du får inga forskningsmedel om du fortsätter med det här.” I Ukraina är många universitet skadade och forskarna har tvingats fly.

– Att kunna delta i en forskningskonferens där idéer och även åsikter fritt kan utbytas utan risk för repressalier är inte självklart för alla i världen. Tyvärr har den auktoritära utvecklingen i Ungern, Polen, Ryssland och Turkiet inneburit inskränkningar för friheten att undersöka angelägna samhällsfrågor i dessa länder, konstaterar Luca Versteegen.

De populistiska partierna skiljer mellan normala, vanliga människor, och politiker som anses vara korrupta och mest intresserade av att hjälpa sig själva. De vanliga människorna framställs också som överlägsna utlänningarna.

Luca Versteegen kommer från Hamburg och är doktorand vid statsvetenskapliga institutionen.

Den ekonomiska krisen 2008 och flyktingkrisen 2015 anses ha gett en rejäl skjuts för extremhögerpartierna i många länder. De anses ibland sätta en välbehövlig press på de andra partierna, men de innebär också ett hot för demokratin då de ifrågasätter det demokratiska systemet. De attackerar även etniska och religiösa grupper, eller sexuella minoriteter som inte anses tillhöra folket.

Vanliga förklaringar till att människor röstar på extremhögerpartier brukar vara ekonomi och kultur: svag anknytning till arbetsmarknaden, att man antingen saknar jobb eller tjänar dåligt, och att man lever i ett område med många invandrare.

- De har fått visst vetenskapligt stöd. Men jag är intresserad av hur två personer med samma sociala situation kan rösta så olika: en på ett etablerat parti som socialdemokraterna, och den andre på ett extremhögerparti.

Allt fler forskare inom området talar nu om att de subjektiva erfarenheterna av den sociala utvecklingen kan vara mer avgörande än de objektiva förhållandena. Den upplevda sociala strukturen kan exempelvis vara viktigare än antalet migranter i ett bostadsområde.

Luca Versteegen analyserar stora mängder representativa data från Nederländerna. De visar att människor som är nostalgiska över hur samhället och människorna var förr tenderar att rösta på extremhöger. De känner sig missgynnade och olyckliga och finner svar i populismen. De som istället är nostalgiska över personliga saker som musik eller familjesemestrar tenderar att rösta för de traditionella partierna, sannolikt för att de är lyckliga över sina minnen.

I de kvalitativa intervjuerna med 30 tyska högerpopulistiska väljare har han valt att ha en öppen fråga: Hur upplever du din sociala, politiska och kulturella situation nu jämfört med för 30 år sedan? Många säger att de upplevde större trygghet och tilltro till andra människor förr.

- Men i Östtyskland var det knappast tryggare förr, med grannar som kunde vara angivare och ständig övervakning, resonerar Luca Versteegen.

- Det här är vad jag kallar nostalgiska skildringar av dåtiden som kan förklara varför extremhögerpartier, som framför samma nostalgiska berättelser, vinner framgångar.

Intervjuerna visar också att en del inte känner sig respekterade för sin bakgrund som män och vita.

Jag tror också att människors olika förmåga att hantera utmaningar är avgörande för hur de röstar.

LUCA VERSTEEGEN

- De säger exempelvis att kvotering innebär att män diskrimineras. De står sig på nya genusneutrala ord eller ord som rentav refererar till kvinnor. De tycker att invandrarna har tagit över. De tillhör majoritetssamhället, men känner sig ändå exkluderade.

Många anser att de är missgynnade av samhället.

- **I Östtyskland**, som vi har studerat, har de dåliga erfarenheter av regeringen. Graden av förtroende för politiker och förtroende för människor över huvud taget, verkar spela roll.

Många talar om pandemin, flyktingkrisen och den globala uppvärmningen. Det är för många saker som pågår på samma gång, folk känner sig överväldigade.

- Jag tror också att människors olika förmåga att hantera utmaningar är avgörande för hur de röstar.

Något i systemet måste vara sjukt, verkar vara en slutsats som ger stöd för extremhöger och dess enkla förklaringar där invandringen pekas ut som främsta problemet. En annan nostalgisk berättelse som återkommer, är att samhället var mer homogent förut, vilket kan vara sant. Men slutsatsen att ett extremhögerparti kan lösa framtidens utmaningar behöver förklaras.

- **Jag tror att lösningen** för att minska polariseringen i våra samhällen är utbildning. Segregationen som är utbredd i Göteborg exempelvis är heller inte bra. I Landala där jag bor är det väldigt vitt. Det är bättre med en blandning av människor.

Luca Versteegen poängterar att han har en bit kvar innan han kan dra säkra slutsatser. Han säger att urvalet kan spela roll. De 30 personer som han har fått möjlighet att intervjua var alla politiskt engagerade och mer retoriskt erfarna än andra väljare. Extremhögerpartierna i Sverige och Frankrike har genomgått en "avgiftning" för att kunna öka sitt väljarstöd. Men i Ungern där Luca startade sin cykeltur, och i Tyskland där han intervjuade högerextrema anhängare, har de radikala högerpartierna blivit ännu mer extrema.

- En del som vi intervjuade uttryckte en väldigt rasistisk ideologi. Jag cyklade från Budapest i Ungern till Aten i Grekland och samlade in pengar för att göra folk medvetna om att forskningen i den här växande högerextrema miljön nu är hotad.

Text: **Peter Olofsson**

Foto: **Peter Olofsson** och **Kristina Wagner**

Skriver din dator bättre än du?

GPT-3 är en digital tjänst som producerar texter som verkar skrivna av en människa. Tjänsten är gratis, lätt att använda och tillgänglig för vem som helst.

– Tekniken är ett av flera skäl till att hemuppgifter blivit alltmer problematiska som underlag för bedömning i skolan. Men framför allt leder den här sortens omdanande teknologier till att vi behöver reflektera över varför färdigheter som att kunna skriva är viktiga, säger Erik Winerö, gymnasielärare och doktorand i tillämpad IT.

Den databas som GPT-3 hämtar information från är gigantisk, bland annat innehåller den alla Wikipedia-sidor fram till 2019. Här finns också annat material, till exempel utgivna verk av Tomas Tranströmer. Det innebär att du exempelvis kan be programmet skriva en dikt om Göteborgs kollektivtrafik i

Tranströmer-stil. Inte nöjd? Preciserar dig då lite noggrannare och försök igen. Programmet producerar hela tiden nytt och kopierar alltså inte befintliga texter; system för plagiatkontroll såsom Original (f.d. Urkund) går därför inte att använda här, berättar Erik Winerö.

– Min bild är att många underskattar tekniken. Man tror inte att GPT-3 fungerar så bra, men får man uppleva den i realtid blir man ofta ganska tagen. Betänker vi därtill att GPT-3 snart kommer att ersättas med nästa generation, GPT-4, som uppskattas vara mer än 500 gånger så kraftig, inser vi att vi står inför en verkligt omdanande teknologi. Konsekvenserna för skolan är många. Framför allt gör GPT-3 det problematiskt att använda examinerande skrivuppgifter som ska utföras utanför skolan. Sådana har förstås alltid varit problematiska. De inbjuder inte bara till fusk utan är dessutom orättvisa eftersom elever kan ha så olika hemförhållanden; somliga har tillgång till ett välutrustat hemmakontor medan andra delar ett litet rum med sina syskon.

GPT-3 sätter dock fingret på en betydligt större fråga än möjligheten att fuska: Varför ska vi överhuvudtaget kämpa med

skrivövningar när datorprogram kan producera text lika bra som vi? Ett svar kan vi finna hos Alexander Luria, förklarar Erik Winerö.

– **Luria var en** sovjetisk forskare som på 1920- och 1930-talen genomförde experiment som knappast kommer att kunna upprepas. Utgångspunkten var den väldiga utbildningsinsats som genomfördes i det nybildade Sovjetunionen där bondebefolkningen – till stor del analfabeter – skulle lära sig läsa och skriva. Det ledde till att det under en tid fanns stora grupper som var jämförbara när det gällde levnadsomständigheter, men som skilde sig åt genom att somliga var läskunniga medan andra inte var det.

Det Alexander Luria undersökte var på vilket sätt skriftspråk påverkade människors sätt att tänka. Hur var det exempelvis med logiska resonemang, typ: Ädelmetaller kan inte rosta. Guld är en ädelmetall. Kan guld rosta?

– De som lärt sig läsa hade inga problem att ge rätt svar medan de som inte kunde läsa i stället svarade utifrån egen erfarenhet: Jag äger inget guld, hur skulle jag kunna veta om guld rostar? Det Luria

Erik Winerö anser att människor underskattar den digitala tekniken.

... att lära sig läsa och skriva är att lära sig att tänka.

ERIK WINERÖ

visade var att något händer med oss när vi blir skriftmänniskor: vi får inte bara lättare att tillägna oss och föra vidare information - att lära sig läsa och skriva är att lära sig tänka.

Skrivandet får alltså inte tappas bort, påpekar Erik Winerö.

– **Gymnasieskolans** läroplaner i svenska har alltmer kommit att fokusera på färdiga texttyper och analytisk bedömning av dessa, som debattartiklar, referat och vetenskapliga PM. Alla dessa är texttyper som GPT-3 producerar relativt väl. Ett sätt att hantera risken med att elever låter AI generera texter blir därför att fokusera mer på själva skrivprocessen. Men det är klart att det är mer krävande att följa många elevers processer än att bedöma

färdiga texter efter en matris. Detta är ett exempel på att vi behöver röra oss bort från så kallad produktpedagogik, men det kräver tid och resurser.

Ett annat sätt att säkerställa att elever inte fuskar är att låta dem skriva texter i digitala provsystem som låser skrivytan. Då kan eleverna inte googla eller klistra in text från andra källor. De flesta skolor har sådana system, men idag används de i regel bara på examinerande prov. Men Erik Winerö menar att de skulle kunna användas även annars.

– **Det är viktigt att** ett prov har god validitet, alltså mäter rätt sak. Om eleverna är ovana vid de digitala systemen blir validiteten lidande. Ett sätt att förbättra situationen är därför att använda systemen ofta, även vid uppgifter som inte är examinerande. För det är inte fler prov eleverna behöver, snarare färre. I den tidigare läroplanen fanns en formulering, om att lärare vid betygssättning ska ta hänsyn till allt hen vet om eleven; det uppfattar många som att allt eleven gör ska bedömas. Och om detta kommuniceras till eleverna finns en risk att de tror att de inte får misslyckas, vilket är en orsak till att svenska elever blivit alltmer stressade. Ändå är det precis som Yoda i Star Wars hävdade: "The greatest teacher, failure is."

För att minska stressen och uppmuntra elevernas skapande måste lärarna vara noga med att skilja på de verksamheter som ska bedömas och de som inte ska göra det.

Tillåtande lärmiljöer, där eleverna känner sig trygga att misslyckas, är nämligen helt centralt för en god utbildning. En insikt skolans system dock ibland motverkar, säger Erik Winerö.

– **Trots att bedömning** är centralt i skolan var fram till 2011 bedömning och provkonstruktion inte en obligatorisk del av den svenska lärarutbildningen. En förklaring kan vara de dominerande kunskapssynerna där minne och fakta nedvärderas som mått på kunskap. Uttolkningar av exempelvis Piagets, Vygotskijs och Deweys teorier kan leda till uppfattningen att det endast är när man gör något praktiskt som kunskap blir synligt. Tänker man så blir det klassiska provet mindre relevant. Ibland stöter man dessutom på uppfattningen att eftersom fakta kan googlas fram behöver vi inte minnas dem i samma utsträckning som förr. Problemet är att det inte är så vår hjärna fungerar. För att exempelvis kunna tänka kritiskt behöver vi ha till-

gång till information i långtidsminnet. En mobiltelefon kan inte ersätta det.

Bör digitala program, som GPT-3, då helt bannlysas? Nej, menar Erik Winerö.

– En datorproducerad text kan utgöra en intressant utgångspunkt för diskussioner, exempelvis om varför en text är bra eller dålig och om hur texten hade blivit om man skrivit den själv. GPT-3 kan dessutom vara ganska kul och inspirera till eget skrivande.

Digital teknik kommer förstås att påverka väldigt mycket mer i det framtida samhället än förmågan att producera text, påpekar Erik Winerö.

– Den digitala tekniken kommer att ersätta nästan allt det lönearbete som de flesta av oss försörjer sig på nu. Eftersom vi idag i hög grad identifierar oss med vårt arbete kan det framtidsperspektivet verka skrämmande. Men att ha ett speciellt yrke är ingenting vi människor haft särskilt länge. Vi kan ägna oss åt annat, som att försöka bli goda demokratiska medborgare. Vi kan också ägna tid åt konstnärligt skapande och exempelvis njuta av den glädje och självinsikt som skrivande skänker - alldeles oavsett hur bra digitala textprogram som utvecklas.

Text: **Eva Lundgren** Foto: **Johan Wingborg**

Exempel

Genom att mata in "Skriv en dikt i Tranströmer-stil om AI-baserad text, fusk och svensk skola" producerade GPT-3 följande text:

*När vi fuskar
med våra texter
vi tar en kortare väg
för att komma fram*

*Det är enklare
och snabbare
och vi slipper tänka*

*Men det är inte riktigt
för vi ljuger*

*Och fusket kommer alltid
att finnas kvar*

*Som en skugga
på vår lärdom*

*Ett minne av den korta vägen
som vi tog*

*När vi fuskade
med våra texter.*

Digitalisering i skolan på gott och ont

Framtiden är digital! Det gäller också skolan, konstaterar Annika Lantz-Andersson, professor i pedagogik.

– Debatten om digitaliseringens roll i undervisningen är väldigt polariserad. Men digitala verktyg är inte bara utvecklande och kreativa, inte heller enbart dåliga eller ett hot mot elevernas välbefinnande.

Skolans digitalisering är ett hett ämne, där åsikterna går väldigt mycket isär, förklarar Annika Lantz-Andersson.

– Ibland beskrivs digital teknik som orsaken till skolans alla problem, som sämre läs- och skrivförståelse och stillasittande barn. Men varken boktryckarkonst, radio eller tv har fått de förfärliga konsekvenser som tidigare generationer varnat för. Tvärtom har de verkat tillsammans med tidigare tekniker och ökat människors möjligheter att kommunicera och få information. Att det finns barn som tillbringar alltför mycket tid med dataspel eller att skolor väljer bort läroböcker för att istället satsa på datorer och datorplattor är förstås mycket allvarligt. Men det är inte teknikens fel, utan beror snarare på strukturella och ekonomiska faktorer.

Å andra sidan är det knappast heller så att digitaliseringen är lösningen på skolans alla problem. Det räcker inte att googla för att klara sig i tillvaron, tvärtom behövs mycket baskunskaper för att kunna navigera på nätet, värdera, ifrågasätta och göra relevansbedömningar, påpekar Annika Lantz-Andersson.

– Det viktigaste är därför att eleverna får grundläggande faktakunskaper och allmänbildning. Därför är lärarens roll som kunskapsförmedlare mer betydelsefull än någonsin och katederundervisning eller instruktion är a och o för att säkerställa att eleverna får den kunskap de behöver.

Det var för ungefär tjugo år sedan som skolan började införa IT mer generellt.

Annika Lantz-Andersson.

– De företag som sålde verktygen påstod då ofta att lärandet skulle underlättas och att eleverna skulle bli mer självgående. Då ska man komma ihåg att begreppet "fake news" inte ens var myntat och att vi visste ganska lite om algoritmer som sorterar information efter det man tidigare sökt på och som ökar risken att hamna i åsiktskorridorerna.

Tillsammans med några kollegor är Annika Lantz-Andersson engagerad i två projekt där forskare i samverkan med lärare undersökt den professionella digitala kompetens som krävs för att undervisa med och om digitala tekniker. Lärarna har fått reflektera över elevernas lärande och över sin egen ökade kompetens och förändringsbenägenhet. Men de har också fått fundera över hur de, på gott och ont, måste lära sig tekniken tillsammans med eleverna.

– Lärarna menar att de får alldeles för

lite tid att undersöka de olika pedagogiska möjligheter som tekniken ger. Istället går mycket av deras planeringstid åt till väldigt praktiska saker, exempelvis att se till att de digitala verktygen fungerar och innehåller de program som ska användas i undervisningen.

I generella EU-dokument och i Norge har lärarnas digitala kompetens uppmärksammats betydligt mer än i Sverige.

– Digital kompetens är komplext men kanske mer omfattande för lärarprofessionen än för många andra yrken. Det handlar om lärarens kompetens att välja, använda och anpassa verktygen för att stötta eleverna inom ett specifikt ämne. Men det handlar också om att ha en kritisk hållning och vara medveten om vilken inverkan tekniken har, dels på själva undervisningsupplägget, dels när det gäller att undervisa om digitaliseringens implikationer på samhället i stort och på individuella aktiviteter.

Dagens digitala tekniker är en mångfacetterad och självklar del av våra liv.

– Det blir allt svårare att tala om digital teknik i generella termer utan varje verktyg behöver sin egen diskussion. Ändå är det inte verktygen i sig som är det viktigaste utan hur de används och vilket stöd eleverna får av läraren i undervisningsaktiviteterna, säger Annika Lantz-Andersson.

Text: **Eva Lundgren** Foto: **Johan Wingborg**

Fakta

VR-projektet *Advancing teacher digital competence* och ULF-projektet *En praktisknära fortbildningsmodell: Lärare och forskare i samverkan kring professionell digital kompetens* leds av Annika Lantz-Andersson. Övriga medverkande är Ewa Skantz Åberg, Mona Lundin, Pia Williams och Apostolia Roka. www.gu.se/forskning/göteborgsgruppen.

Övertro på att datorer löser allt

Behöver barn fortfarande lära sig läsa, skriva och räkna för hand, när det mesta numera görs med datorer? Särskilt mycket forskning på området finns inte men motorisk träning anses fortfarande viktigt i skolan.

Enligt läroplanen för förskolan ska barnen lära sig använda digitala verktyg, berättar **Ulrika Wolff**, professor i pedagogik som forskar om barn

med läs- och skrivsvårigheter. Men forskningen ger inget stöd för det.

- Visst finns appar som ger bra assisterande stöd när det gäller läsning, exempelvis genom att läsa upp texten så att eleven kan följa med. Men det finns en övertro på att allt blir bättre med digital teknik. Tvärtom visar forskning att digitala appar ofta är olämpliga för förskolebarns inlärnin.

Ett problem med digitala lösningar är att lärarna får sämre information om vad eleverna gör, de kan ju inte gå runt och

titta i deras läroböcker. Och den personliga kontakten med läraren är fortfarande avgörande.

- Om man ska använda dator är det viktigt att läraren sitter med och jobbar, påpekar Ulrika Wolff.

Barn med läs- och skrivsvårigheter har ofta svårt för utantillinlärnin. Periodvis har sådan träning uppfattats som något fult. Men det är viktigt att lära sig exempelvis multiplikationstabellen, menar Ola Helenius, professor i ämnesdidaktik med inriktning matematik.

- Att kunna additions- eller multiplikationstabellerna frigör mycket energi som går att lägga på det som verkligen kräver tankemöda. Den som har svårt för matte skulle tjäna på mer systematisk träning, istället för att alltid använda kalkylator. Samtidigt får man inte fastna i enbart träning av multiplikationstabellen, det viktiga är att barnen lär sig förstå hur addition och multiplikation hänger samman.

Att använda flera sinnen underlättar inlärnin. Och det är ju det ett barn gör som lär sig skriva för hand, påpekar Ulrika Wolff.

- Barnet ljudar samtidigt som det ser hur texten blir till på pappret när det koncentrerar sig på att forma bokstäverna.

Och även inom matematik är det fortfarande papper och penna som gäller, påpekar Ola Helenius.

- Det går helt enkelt inte att producera avancerad matematik utan att skriva för hand. Däremot har jag varit med och tagit fram en app för träning av grundläggande taluppfattning för sexåringar, som gav väldigt tydliga resultat på barnens inlärnin. Men den var konstruerad för att involvera flera sinnen.

Inte heller när det gäller läsförståelse finns särskilt mycket forskning om skillnaden mellan papper och dator. Men lite forskning finns dock. För en tid sedan publicerades exempelvis en taiwanesisk studie som visar att grundstudenter lär sig något bättre när de läser texter på papper, berättar Ulrika Wolff.

- Nyligen träffade jag en forskare som gjort en jättespännande studie som visar bättre resultat i läsförståelse när det tränades på papper jämfört med på dator. Den studien hamnade dock i byrålådan; eftersom den inte visade någon signifikant skillnad till fördel för datorappen uppfattades den som mindre viktig.

Text: **Eva Lundgren** Foto: **Johan Wingborg**

Ungas mediekunskap behöver stärkas

Hur påverkar dagens fragmenterade medielandskap vår demokrati och vår gemensamma verklighetsuppfattning?

Det är något som flitigt diskuteras inom medie- och kommunikationsvetenskap (MIK). I oktober arrangerar Göteborgs universitet och Västra Götalandsregionen en stor nationell konferens inom området.

Allt fler ungdomar väljer bort traditionella medier till förmån för olika sociala plattformar, visar flera studier.

- Övervakning, desinformation, propaganda, hot, hat, konspiratoriska teorier och påverkansaktioner tillhör vardagen. Det är inte lätt att hantera dagens komplexa mediemiljö, förklarar Ulla Carlsson. Hon är Unescoprofessor i yttrandefrihet och en av MIK-konferensens initiativtagare.

Den andra initiativtagaren är Mats Jönsson, professor i filmvetenskap. Han påpekar vikten av en djupare diskussion när det gäller digitala medier.

- Vad menas egentligen med sociala medier? Hur återvänds och omredigeras information? Hur kan vi vara kritiska utan bli så ifrågasättande att vi inte tror på någonting? Också själva tekniken måste diskuteras - vad ska vi faktiskt ha den till?

En djupare diskussion kräver att vi inte bara blickar framåt utan också bakåt, menar han.

- Ett exempel på hur tidigare generationers kunskap kan tas tillvara är projektet *Hållbar hembygd via ökad MIK*, där en hembygdsförening i Borås samverkar med mellanstadiebarn. Projektet genomförs med stöd av Centrum för samverkande visuell forskning vid Göteborgs universitet (GPS400).

MIK ska ses som en del av det demokratiska lärandet och vara en nyckelresurs för alla men i synnerhet för unga, det har både FN och EU slagit fast, berättar Ulla Carlsson.

Ulla Carlsson menar att kunskap om medier är en demokratisk rättighet.

- Skolan med skolbiblioteken spelar en oerhört viktig roll, både när det gäller elevernas kunskaper i skolans kärnämnen, som gör dem motståndskraftiga mot manipulation, och när det gäller medie- och kommunikationskunskap. Därför är det anmärkningsvärt att lärarutbildningarna inte innehåller kurser som relaterar till MIK. Utan MIK-kunniga lärare är det svårt att få MIK-kunniga elever.

I oktober arrangerar alltså GU tillsammans med VGR en stor MIK-konferens med deltagare från politiska partier, myndigheter och näringsliv. Också forskare och praktiker finns med. Att konferensen är förlagd till Göteborg är ingen tillfällighet, förklarar Mats Jönsson.

- Västra Götalandsregionen har en unik kompetens där Lärosäten Väst, myndigheter, företag, arkiv och bibliotek jobbar tillsammans. Samtidigt samverkar vi också nationellt exempelvis med Statens medieråd och Akademiskt forum för MIK-forskning. Vår region har utvecklat en stark position inom området och kan

utgöra ett exempel för andra. Eftersom den nationella MIK-konferensen 2022 utgör ett första steg i en långsiktig gemensam MIK-satsning inom Lärosäten Väst och VGR ser vi med tillförsikt fram emot GU:s fortsatta arbete inom detta prioriterade verksamhetsområde.

Den goda samverkan har uppmärksammats även internationellt. 2019 förlade exempelvis Unesco sin årliga *Media and Information Literacy Conference* till Göteborg, berättar Ulla Carlsson.

- Att Unesco också utnämnt Göteborg till litteraturstad innebär ytterligare ett erkännande.

Konferensen i oktober kan ses som en uppföljning av MIK-konferensen i Stockholm 2018 då bland annat fyra ministrar deltog, förklarar hon.

- Jag har jobbat med många medieexpertmöten genom åren. Den här konferensen blir ett sätt för mig att knyta ihop säcken. Nu sår vi ett frö i Göteborg som vi hoppas ska leda till intressanta möten och nya samarbeten mellan forskare, praktiker, politiker och andra intresserade.

Text: **Eva Lundgren**

Foto: **Johan Wingborg**

Fakta

Den 26–27 oktober hålls en nationell konferens om medie- och informationskunskaper på Humanisten. Konferensen är ett samarbete mellan Göteborgs universitet och Västra Götalandsregionen. Initiativtagare är Ulla Carlsson, Unescoprofessor i yttrandefrihet vid JMG, och Mats Jönsson, professor i filmvetenskap. Konferensen äger rum under UNESCO:s globala MIK-vecka.

Göteborgs universitet tillsatte i slutet av förra året en särskild styrgrupp för utvecklad samverkan kring medie- och informationskunskaper med rektorsrådet Fredrika Lagergren Wahlin som ordförande.

Ska universitetet styras med härskartekniker?

Det beror på vem man frågar. Vi säger nej, men surfar man in på GU:s medarbetarportal blir svaret: Ja! På sidan om *Stöd och tips i arbetet med jämställdhets- och likabehandlingsfrågor* uppmanas vi att läsa sidorna 43-46 i rapporten *Gör rätt(igheter) från början!* (2013) för att lära oss hur motståndet mot universitetets jämställdhets- och likabehandlingsarbete ska övervinnas. Vi återkommer strax till dessa råd.

Först vill vi förklara varför många är kritiska mot den form av jämställdhetsarbete GU håller på med. "Arbetet bedrivs systematiskt och utgår från policyer och handlingsplaner", står det på medarbetarportalen. Det utförs eftersom "universitetet ska främja lika rättigheter och möjligheter för studenter och anställda". Vissa tycker att dessa utgångspunkter är alldeles för abstrakta. Fokus ligger på metoder och genomförande istället för på innehåll och syfte. När problemformuleringen uteblir, uteblir också möjligheten att argumentera för varför förändring är viktig, liksom för vad det är som behöver åtgärdas. Istället blir jämställdhetsarbetet till ett cirkelresonemang där både uppdraget och målet blir att arbeta med jämställdhet utan att riktning och innehåll preciseras, sammanfattar författarna till *Feminism som byråkrati* (2016), Nationella genussekretariatets före detta direktör Kerstin Alnebratt och genusvetaren Malin Rönnblom.

Jämställdhetsarbetet kritiserar inte bara av dem som menar att det är opolitiskt och verkningslöst. I *Genusdoktrinen* (2020) argumenterar GU:s före detta jämställdhetsexpert Anna-Karin Wyndhamn tillsammans Ivar Arpi för att likabehandlingsarbetet istället blivit för politiskt. Det har gått över från att sträva efter lika möjligheter för kvinnor och män till att hindra människor från beslut som inte leder till ett jämlikt utfall. Istället för att behandla alla lika, har likabehandlingsarbetet börjat dela in människor i grupper som behandlas olika, kritiserar de. "Målet, för det lagstyrda arbetet, är alltså inte rättssäkerhet eller att motverka diskriminering. Nej, målet är att stärka vissa grupper på bekostnad av andra. Det är motsatsen till likvärdig behandling." (s 96)

Vi kan konstatera att jämställdhetsarbetet är ett komplicerat område. Människor med stor expertis kommer fram till olika uppfattningar. Ett akademiskt sätt att hantera jämställdhetsarbetet är att kontinuerligt både internt och utåt uppmärksamma hur svårt det är. Men det är inte vad likabehandlingsrepresentanterna uppmanas till. De ska istället se till att alla lyder och ingen ifrågasätter det jämställdhetsarbete de har i uppdrag att implementera - uppifrån och ner - på sina institutioner.

Den kritiska diskussionen av jämställdhetsarbete, eller "motståndarna" som medarbetare som vi kallas i *Gör rätt(igheter) från början!*, "måste ges så lite utrymme som möjligt", rekommenderar rapporten på sidorna 43-46: "Använd argumentet "vi måste följa lagen" och "formulera tydliga mål i styrdokumentet" för att förtydliga "att det finns en sanktionerad och formaliserad vilja att genomföra förändringsarbetet". Styrdokument och direktiv från ledningen är viktiga då en tydlig policy "innebär att ingen enskild medarbetare behöver 'stå till svars' för varför arbetet genomförs", står det också i anvisningarna. "När någon uttrycker kritik mot en aktivitet eller ett beslut genom att fråga 'Varför?' kan den enkla motfrågan 'Varför inte?' ställas" för att undvika att likabehandlingsrepresentanten kommer "i försvarsposition".

Det kan vara bra för likabehandlingsrepresentanter att känna till härskartekniker, påminner rapporten också. Sådan kännedom "ger ett bra stöd i att förstå vad som sker när någon blir förbisedd, ignorerad eller inte lyssnad på." (s 45) I rapporten hänvisas till den norske feministen och socialpsykologen Berit Ås som populariserade begreppet på 1970-talet för att bistå kvinnokampen. Idag är det inte längre feministers kamp mot patriarkatet utan makthavarnas kamp mot sina kritiker som Ås teorier används till.

Nu skulle man kunna tro att vi övertolkar ett litet exempel. I själva verket tillhör ambitionen att "övervinna motstånd", det vill säga att tysta kritik mot det rådande systemet, en managementlogik som genomsyrar högskolepolitiken i stort.

Den går under beteckningen "tillitsbaserad styrning".

I korthet innebär strategin att lagstifaren pekar ut målsättningar för universitetet att "fritt" ägna sig åt. På samma sätt som när det gäller jämställdhetspolitiken tillåter målen en viss grad av frihet såtillvida att de kan tolkas och nås på olika sätt, men de är också förpliktiggande såtillvida att de inte kan väljas bort.

"Ett enkelt sätt att beskriva rollfördelningen är att politiken ska ta ansvar för vad-frågor, medan lärosätena tar ansvar för hur-frågor. Regering och riksdag bör alltså ange övergripande mål för verksamheten, medan lärosätena bör ha stor frihet när det gäller hur målen nås", förklarade vår före detta rektor Pam Fredman i den statliga Styr- och resursutredningen (Struten) som ligger till grund för den aktuella politiken (SOU 2019:6, 124).

Strategin lämnar ingen öppning för systemkritik. Den förutsätter en kultur av konsensus om "gemensamma mål", snarare än en kultur präglad av mångfald och kritisk diskussion; den utgår från att universitetets målsättning ska komma från staten - som ett företags målsättning från dess ägare - snarare än att de personer som befolkar universitetet tillåts sätta sina egna mål, eventuellt i konflikt med dominerande politiska intressen. Uppenbarligen har styrtekniken tydligt manipulativa inslag: det är inte genom argument som anställda ska vinnas över till den föreslagna målsättningen, och det finns ingen öppenhet för att målsättningen skulle kunna förändras, som ett resultat av mötet med argument - styrtekniken förutsätter att målen är spikade och begränsar friheten till deras implementering.

Är detta en strategi som passar universitetet? Vad händer med den kollegiala diskussionen? Vad händer med universitetets autonomi?

Susanne Dodillet/Sverker Lundin, universitetslektorer i pedagogik.

Rummet som medspelare

Fyra musiker står i en ring och spelar Jan Garbareks *Dansere*. Saxofonerna avlöses av en elbas och snart stämmer också ett piano in.

Men det finns ytterligare en medspelare, menar Anders Hagberg, professor i musikalisk gestaltning.

Det handlar om en ensemblekurs där improvisationsstudenter övar sig i att se rummet som en musikalisk medspelare.

- Studenterna på HSM har spelat sina instrument i många år och är fantastiskt duktiga. Men de har inte så stor erfarenhet av att uppträda offentligt. När de är färdigutbildade musiker kommer de dock att spela i olika rum, som jazzklubbar, musikcaféer och kyrkor. Det går inte att spela på samma sätt överallt och det är något den här kursen ska göra studenterna medvetna om.

Utbildningen sker i olika rum på Artis-

ten med skilda klangliga förutsättningar.

Men kursen handlar inte bara om lokaler och akustik. Enligt Anders Hagberg har en musiker fyra rum att ta hänsyn till.

Förutom det yttre fysiska rummet finns också en musikalisk rumslighet i form av exempelvis rytm, melodi och klang, som skiljer sig åt mellan olika sorters musik.

Dessa två yttre rum samspejar med två inre rum, varav det ena är den egna kroppen.

- Alla sångare och blåsare är medvetna om den betydelse den egna kroppen har, men kroppen påverkar förstås alla musiker. Därför uppmuntrar jag studenterna att spela och sjunga akustiskt, utan mikrofon och förstärkare. På så sätt övar de förmågan att lyssna på sig själva och andra och anpassa sig till sina medspelare.

Det andra inre rummet är det mentala, menar Anders Hagberg.

- Att få kontakt med sin mentala sida är en livslång utmaning. Som lärare är jag bland annat inspirerad av suizen

Att få kontakt med sin mentala sida är en livslång utmaning.

ANDERS HAGBERG

som utvecklats av shakuhachispelande japanska buddistmunkar. Det handlar om att lyssna till flöjtens ljud, begrunda tystnaden mellan tonerna och låta musiken följa andningen.

Musik påverkar människor på många sätt, också rent fysiskt.

- Det finns forskning från Sahlgrenska akademien som visar att musiker som spelar tillsammans ganska snart får samma hjärtvariabilitet. Det kan vara ett skäl till att så många upplever körsång som så befriande; de påverkas inte bara själsligen utan även rent kroppsligen när de andas tillsammans.

Det gäller att lära sig lyssna på de andra, att både ta plats och våga vara i tystnad.

De studenter Anders Hagberg undervisar, går en utbildning i improvisation.

- Många tror att improvisation handlar om att hela tiden hitta på nytt. Men det viktiga är istället att vara närvarande i ögonblicket och lyssna in hela situationen, både medspelare, rum och publik; att förhålla sig till det oförutsedda, vilket är den bokstavliga betydelsen av "improvisation".

Förutom fyra rum finns ytterligare tre sfärer som vi människor ständigt går in och ut ur: en privat och inåtvänd, en social och utåtriktad och en solistsfär.

- Studenterna på HSM är inte bara oerhört duktiga, de är också väldigt hänsynsfulla. Det är förstås en god egenskap men innebär att de ofta, under en improvisation tillsammans med andra, har svårt att ta på sig rollen som solist. Men att ta plats där musiken så kräver är inte att vara egoist, tvärtom, det är att ta ansvar för det gemensamma musicerandet. Ett framträdande där alla spelar på samma sätt blir lite blodfattigt, studenterna mås-

te våga ta kommandot och ösa på, men också kunna vara i tystnad.

Efter att ha spelat en stund påpekar en av studenterna att det blev lite fel på ett ställe. Men det gör inget, menar Anders Hagberg

- Vi är besatta av att allt ska vara så perfekt, men misstag är inget att vara rädd för. Blir det lite fel får man väl hantera det. Som Leonard Cohen uttryckte det: "There is a crack in everything. That's how the light gets in."

David Klüglich, piano:

- Jag har aldrig tidigare gått en sådan här kurs, den har verkligen vidgat min horisont. Jag tycker om sättet att arbeta med ett musikstycke men gillar också själva pedagogiken. Det här är något jag kommer att ta med mig i min karriär som musiker.

Alexandros Koutsogiannis, saxofon:

- Det är spännande att ta in platsen, själva rummet, i sitt spel, och att uppmärksamma tystnaden mellan tonerna. Kursen handlar om samspel och om att ta in nya perspektiv. Man blir helt enkelt en bättre konstnär om man har tillgång till flera färger på paletten.

Tobias Bryngel, bas:

- Jag har blivit mer medveten om mig själv som musiker och lärt mig att inte fokusera alltför mycket på noter eller särskilda ackord. Istället gäller det att inspireras av att lyssna på sina medmusiker, vad de har att bidra till i vårt gemensamma spelande.

Text: **Eva Lundgren**

Foto: **Johan Wingborg**

Tips: *Places, Spaces* är en platsspecifik konsert under ledning av Anders Hagberg med musiker/studenter från improvisationsprogrammet vid Högskolan för scen och musik. Musiken kommer att framföras i olika rum med olika akustiska kvaliteter. Utgångspunkten är Anders Hagbergs konstnärliga forskning *Inner and Outer Spaces* som kretsar kring hur musik, rum och akustik samspelar och hur de påverkar och förstärker varandra.

Tid: Klockan 12:15-13:00 den 11 oktober.

Plats: Artisten.

Fri entré.

By återställd till 1820-talet

Att vandra runt i Äskhults by är som att förflyttas 200 år tillbaka i tiden, närmare bestämt till 1825. Det är nämligen från det året traktens äldsta karta är. Sedan slutet av 1990-talet pågår ett omfattande arbete med att återställa kulturmiljön till hur det var då.

– Men bygden har en betydligt äldre historia. Det är faktiskt 5 000 år av odlarmöda vi har under våra fötter, förklarar Pär Connelid, Humanistiska fakultetens hedersdoktor 2021.

Akermarken och själva byn ligger uppe på en så kallad drumlin, som inte ska förväxlas med en ås, berättar historiegeografen Pär Connelid, som sedan 1995 varit engagerad i återställandet av byn.

– En drumlin är en väldig moränrygg, formad som en gigantisk limpa, som slipats till av inlandsisen för cirka 13 000 år sedan. Det är på sådana formationer vi hittar våra äldsta lämningar av odling. Jorden var idealisk för det tidiga jordbruket, visserligen stenig men stabil med

Husen har också bevarats omålade, vilket många tror är ett fattigdomsbevis.

PÄR CONNELID

5-10 procent lera som håller fukten. Det som ser ut som drumlinens naturliga terrasskant är dock en kulturprodukt. Marken har bearbetats i 800-900 år vilket fått matjorden att sakta röra sig ner och successivt bilda hela tre meter jord i den nedre delen av drumlinen.

Det var i slutet av 1990-talet som Västkuststiftelsen, med bidrag från Riksantikvarieämbetet och Naturvårdsverket, påbörjade det mödosamma arbetet att

återställa Äskhults by till hur det såg ut för 200 år sedan, berättar Pär Connelid.

– Byn är speciell eftersom de fyra gårdarna ligger kvar på sina ursprungsplatser och alltså inte flyttades under det stora skiftet i början av 1800-talet. Husen har också bevarats omålade, vilket många tror är ett fattigdomsbevis. Men det är en missuppfattning, har man riktigt bra virke mår husen bäst av att inte målas. Människor har faktiskt levt ganska gott här, dessutom under väldigt lång tid. I pollenundersökningar av intilliggande Svinsjön har man hittat både korn, havre och råg som är cirka 5 000 år gamla. Den som vet hur man ska titta märker snart att olika tidsåldrar ligger som årsringar i landskapet; man tog exempelvis inte bort gamla odlingsrösen utan lät stenarna vara kvar på åkern, bland annat för att rösena bevarar värmen i marken. Fornhistoriska lämningar var helt enkelt en del av det landskap som brukades för 200 år sedan.

På 1900-talet planterades granskog på utmarken. På 1950-talet forslades dessutom ett hundratal väldiga stenblock bort från åkern.

– I restaureringsarbetet ingick att avverka skogen och istället låta ljungröden breda

ut sig, så som det var förr. Också de stora stenblocken flyttades tillbaka. Flera av de äldre bönder som var med när vi presenterade restaureringsplanerna skakade på huvudet åt oss.

För att skapa en autentisk tidig 1800-talsmiljö har inte bara själva landskapet återställt. Restaureringen har också handlat om att återinföra både forna tiders djur, grödor och redskap.

- Bland annat har vi 35 jämtgetter och kommer snart att få 35 värmländska skogsfår. Att vi använder lantraser, anpassade till vårt klimat, är ytterligare en viktig del av bevarandearbetet, eftersom flera av dessa raser är hotade. För att Äskhults museibonde ska få en rimlig arbetsbörda har vi dock gått med på vissa kompromisser: åkrarna plöjs med plog istället för med dåtidens årder och det är belgiska arbetshästar som drar vid sådd, skörd och plöjning, trots att de inte kom till Sverige förrän på 1860-talet.

Vid husen ligger en fruktträdgård och en kålgård och man odlar sin egen taktåg. Träden hamlas enligt så kallat stubbskottsbruk där trädet huggs nära marken. Det ger nya unga skott som kan användas exempelvis i stängsel samtidigt som näring frigörs i jorden så att bonden kan odla, förklarar Pär Connelid.

- Äskhult är ett slags landskaphistoriskt museum. Byn är ett av Sveriges största kulturresevat och innebär den mest ambitiösa landskapsrestaureringen

i landet. Äskhult är också en viktig inspirationskälla för oss som lever idag och kanske börjat förstå vikten av närödling och av att värna om det landskap man har. Men dessutom är ett historiskt skött landskap, med öppna ängar och djur som betar, otroligt vackert.

Text: **Eva Lundgren** Foto: **Johan Wingborg**

Pär Connelid visar runt en grupp historiker och förklarar hur restaureringen gått till.

Fakta

Naturresevatet Äskhult är på 135 hektar, varav 100 hektar utmark, och ligger 2 mil sydost om Kungsbacka. Byn är unik eftersom de fyra gårdarna ligger kvar på sina ursprungliga platser och alltså inte flyttades i samband med skiftena. Efter ett omfattande återställningsarbete ser området idag ut ungefär som det gjorde enligt en karta från 1825. Bland annat har åkrar plöjts, träd nyhamlats, kålgårdar liksom en ljunghed återskapats. Sedan 2004 är Äskhult ett kulturresevat. Förvaltare är Väst kuststiftelsen.

2021 blev Pär Connelid Humanistiska fakultetens hedersdoktor. I motiveringen nämns bland annat hans engagemang i den västsvenska kulturmiljövärdan. Han har också bidragit till att överbygga klyftan mellan akademi och allmänhet på samma gång som han vetenskapligt förnyat och fördjupat kunskapen om historien i landskapet.

Folk

BOKMÄSSAN 2022

Foto: PRIVAT

Funderar du över vad ett samhälle egentligen är för något? Eller grubblar du över gårdagens utopier och morgondagens nya sköra värld?

Redan fått svar? Då har du nog varit i GU:s monter på Bokmässan.

GU bjöd på hela 68 programpunkter under Bokmässan, de flesta i den egna GU-montern. Forskarna bakom *Propagandainspektionen* diskuterade världens bästa svenska valaffischer och både *Matarvspodden* och *Sociologipodden* passade på att göra programinslag.

Emma Engdahl och Ulf Bjereld samtalande om kärleksrelationer mellan politiska partier medan valutgången kommenterades av Lena Wängnerud, Maria Solevid och Helena Stensöta.

Kan vi älska den klassiska litteraturen, trots dess ibland obehagliga människo-

syn? Paulina Helgeson på Litteraturbanken diskuterade med författaren Ola Larsmo och Svenska Akademiens ständige sekreterare, Mats Malm. En samtida författare, Pija Lindenbaum, berättade om hur man hanterar rädslor hos barn medan Bo Rothstein, Anna-Karin Wyndhamn, Fredrik Fällman och Ulf Dalnäs passade på att ta tempen på forskningsklimatet.

Monterprogrammet var sammanställt av Lena Ulrika Rudeke och Anna Falkenland på GU:s Litteraturstadskansli med stöd av Folkuniversitet och GU Journalen.

– Det har varit ett stort engagemang från hela universitetet, berättar Anna Falkenland. Ett hundratal inkomna programförslag resulterade i nästan 40 program tillsammans med runt 30 interna och externa samarbetspartner. Och vi har introducerat nya programformer och dessutom kört poddar från montern. Det har varit riktigt roligt!

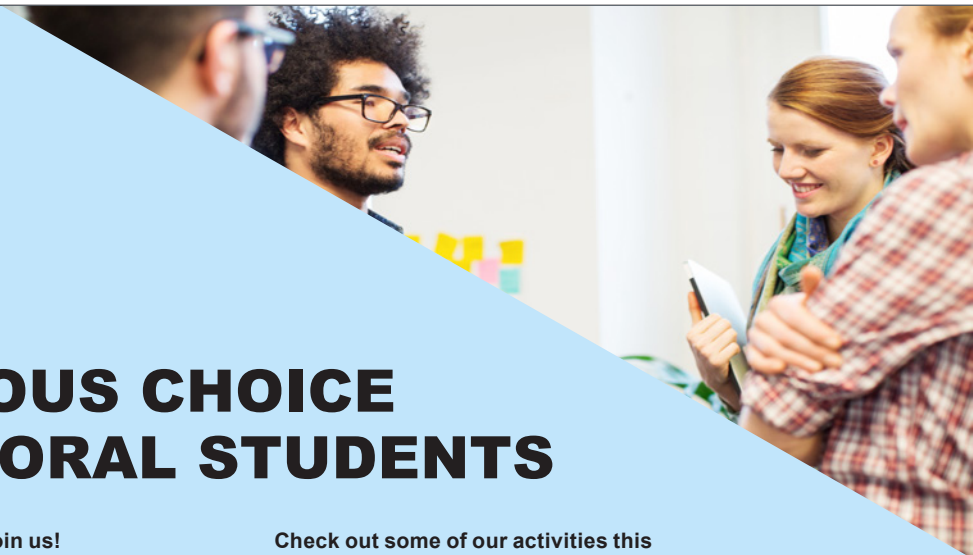
Skolan i fokus med Katharina Dahlbäck, Margaretha Häggström, och Anna Lyngfelt. **"Siv och Sture"** med Maria Edström, Ulrika Lagerlöf Nilsson, Annica Carlsson Bergdahl och Ingmar Skoog. **Public service i allmänhetens tjänst?** med Bengt Johansson, Ulrika Andersson och Johannes Bjerling, **Kombinerad klimatmiddag** och **Jonseredsseminarium** tillsammans med Globala torget och Bokmässan på restaurang Imagine, Gothia towers.

– Litteraturstaden Göteborg har också syntts ordentligt! berättar Lena Ulrika Rudeke. Som en del i denna satsning har Jonsereds herrgårds verksamhet varit en av parterna bakom det angelägna Yttrandefrihetstorget, och som tidigare år kommer också flera av våra seminarier att sändas via UR. Vi på Göteborgs universitet rör oss verkligen framåt tillsammans med varandra och andra!

Text: **Eva Lundgren** Foto: **Johan Wingborg**

FACKFÖRBUNDET ST
GÖTEBORGS UNIVERSITET

THE OBVIOUS CHOICE FOR DOCTORAL STUDENTS

Welcome, doctoral student, to join us!

Fackförbundet ST is the union for everyone who works at the University of Gothenburg.

Working as a doctoral student is important, stimulating and demanding. We can provide you with support regarding your work, work environment, salary, and employment.

We have a special offer for doctoral students:

You only pay 80 SEK per month!

In October and November, you also get a special gift bag from the ST section at the university when you become a member at st.org/english/membership-st/phd-students.

Check out some of our activities this semester for doctoral students at the university:

- **“Fika” with the union – Working conditions for doctoral students.**
2 November, 16.00–17.30,
in our premises at Karl Gustavsgatan 12 B.
- **Doctoral student workshop: Finish on time – a toolbox for increased academic productivity.**
5 December, 9.00–12.00. (Venue to be decided.)

Please visit our local website for more information about the events: st.org/goteborgsuniversitet.

STIFTELSEN ANNA AHRENBERGS FOND

för vetenskapliga m. fl. ändamål

Sök bidrag hos Anna Ahrenbergs fond

Bidrag kan sökas för

- planering och utveckling av en projektidé
- projektering eller genomförande av pilotstudie
- att skriva ansökningar till forskningsråd och forskningsstiftelser.

Temat för utlysningen är Göteborg inför framtiden med segregation och klimat som centrala forskningsområden.

Disputerade forskare vid Göteborgs universitet och Chalmers kan söka medel. Projekten ska ha en tydlig tvärvetenskaplig inriktning. Medverkande forskare kan komma från andra lärosäten än GU och Chalmers.

Deadline för ansökan i höst är 15 oktober.

Läs mer på: <https://annaahrenberg.com/goteborg-infor-framtiden/>

NY PÅ JOBBET

Mikael Hilmersson är ny professor i företags-ekonomi, särskilt internationellt företagande.

Sverker Jagers, professor i statsvetenskap och föreståndare för Centrum för studier av kollektivt handlande, har blivit gästprofessor vid Uppsala universitet. Han är den femte forskaren som får Zennströms klimatprofessur med inriktning klimatledarskap.

Sanne Kofod Olsen, dekan på Konstnärliga fakulteten, blir ny rektor på Kungl. Konsthögskolan, med tillträde våren 2023.

Sara Landström är ny professor i psykologi.

Tony Ottosson Gadd är ny IT-chef vid GU. Han är teknologie doktor i informationsteori

och har bland annat varit professor i kommunikationssystem. Han kommer från en anställning som utvecklingsstrateg vid Chalmers.

Sara Pettersson är ny tillförordnad verksamhetsledare på Urban Futures, vars kansli är organiserat inom GMV, Göteborgs centrum för hållbar utveckling. Hon kommer att dela sitt uppdrag mellan Urban Futures och Göteborgs Stad.

Bertil Rolandsen är ny professor i sociologi.

Rebecca Vidin är ny forskningsingenjör på Kristineberg Center.

UTMÄRKELSER

Ulla Dinger, institutionen för matematiska vetenskaper, är Naturvetenskapliga fakultetens

nya pedagogiska pristagare. Hon har under lång tid engagerat sig i grundutbildningen och bland annat utvecklat den inledande kursen på Matematikprogrammet.

Helena Forsblad d'Elia, professor i reumatologi, har tilldelats Reumatikerförbundets och läkemedelsföretaget Pfizers stipendium. Hon har bland annat forskat om axial spondylartrit och skelettpåverkan vid reumatisk sjukdom. Hon har också varit med som expert i Socialstyrelsens riktlinjearbete.

Konstvetarna **Alexandra Fried** och **Alexandra Herlitz** har utsetts till mottagare av Pam Fred-

mans pris 2022. De prisas för att de med sin podcast *Konsthistoriepodden* har hittat nya vägar att skapa intresse för och nå ut med forskning långt utanför akademien.

Joanna Giota, professor i pedagogik, har av regeringen utsetts till särskild utredare för *Fler vägar in i arbetslivet*. Syftet är att ge förslag på hur ungdomar ska få bättre förutsättningar att fullfölja sin skolgång och förbereda sig för arbetslivet.

Ann Hellström, professor i oftalmologi, har av Svenska Läkarsällskapet tilldelats årets Gullstrands-medalj i guld. Medaljen delas bara ut vart tionde år. Hennes forskning har bland annat lett till upptäckten att för tidigt födda barn har en låg nivå av tillväxthormonet IGF-1 och att man med

hjälp av ett kombinationstillskott av fettsyror kan minska risken för synskador.

Sören Holmberg, seniorprofessor i statsvetenskap, har av riksdagens talman Andreas Norlén tilldelats riksdagens medalj av tolfte storleken. Motiveringen lyder: "Sören Holmberg har gjort synnerliga insatser för riksdagen genom en livsgärning som statsvetenskaplig forskare, under vilken han bland annat i årtionden lett val-forskningsprogrammet vid Göteborgs universitet, ett program som – inte minst genom den återkommande riksdagsenkäten – frambringt kunskap om valen, riksdagen och dess ledamöter som vid en internationell jämförelse 7 framstår som unik." Sören Holmberg är den förste utan koppling till riksdagen som får medaljen.

Vinn biobiljetter!

Läs tidningen och var med och tävla. Bland alla som svarar rätt drar vi vinnare som får ett presentkort på två biobiljetter vardera. Lycka till!

1. Vad är DEEP VZN för något?
2. När inrättades Centrum för idrottsvetenskap?
3. Vad är Alexander Luria känd för?
4. Vad var det för krig som utspelades 1969?
5. Varför kommer Margarita Díaz-Andreu till GU i november?

Mejla ditt svar till gu-journalen@gu.se, senast 25 oktober. Ange var du arbetar och din postadress så att vi kan skicka biobiljetterna om du vinner. Vi publicerar vinnarna i nästa nummer.

Förra numrets vinnare av biobiljetter är:
Albulena Hoti, ekonom, Gothenburg Research Institute
Linn Johansson, arbetsrättsjurist, sektionen för arbetsgivarfrågor
Jan Tengwall, innovationsrådgivare, Forsknings- och innovationskontoret

GU Journalen gratulerar vinnarna!

Förra numrets rätta svar:

1. Berit Larsson frilansar som organist.
2. Todesstreifen var ett minerat ingenmansland, som blev lekplats för barn i Berlin vid murens fall.
3. Oncorena arbetar med ett läkemedel mot spridd njurcancer.
4. Natrium kommer att ha plats för 3 000 studenter och 750 medarbetare.
5. Sven-Eric Liedman har tilldelats Stora Historiepriset 2022.

Mark Johnson, docent i kvartärgeologi, har tilldelats Geologiska föreningens Hjulströmpris inom området sedimentologi. Ur motiveringen: "Mark Johnson är en framstående kvartärgeolog, sedimentolog och geomorfolog, som fått stort nationellt och internationellt genomslag för sin forskning. Han är genom detta en mycket värdig mottagare av Hjulströmpriset och bärare av den mycket viktiga traditionen av Filip Hjulströms idéer och forskning."

Fredrik Larsvik, student på grundskolläraprogrammet, är mottagare av Gunnar Svedbergs pris 2022. Han har varit ordförande för Göta studentkärs utbildningsvetenskapliga sektion och särskilt engagerat sig för att skapa ett socialt sammanhang för nya studenter, exempelvis genom grundandet av föreningen Peaches.

Sari Nauman, docent i historia, har av Riksbankens Jubileumsfond tilldelats Pro Futura Scientia XVII Fellowship. Utmärkelsen innebär att hon får fem års forskningsstid, inklusive ett års vistelse vid SCAS i Uppsala och ett års utlandsvistelse vid ett ledande institut. Hennes forskningsområde är flyktmottagande, beskydd och tillhörighet.

Isaac Santos tilldelas Naturvetenskapliga fakultetens forskningspris för sin innovativa forskning om den marina kolcykeln.

Martin Shepperd, professor vid Brunel University, Storbritannien, och världskänd forskare inom mjukvaruutveckling, är 2022 års innehavare av Tage Erlanders gästprofessur. Professuren är placerad vid institutionen för

data- och informations-teknik. Tage Erlanders gästprofessur utses bland internationellt mycket framstående forskare inom naturvetenskap och teknikvetenskap.

Barbara Schnitzer vid institutionen för matematik får Naturvetenskapliga fakultetens avhandlingspris.

Kristina Sundell tilldelas Naturvetenskapliga fakultetens Synergipris 2022.

Sahlgrenska akademins pedagogiska pris tilldelas 2022 lärargruppen **Frida Rydberg** (saknas på bilden), **Erika Tyrberg**, **Josefina Robertson**, **Marie Studdahl** och **Johan Westin**,

avdelningen för infektionssjukdomar vid institutionen för biomedicin, för deras arbete med det virtuella sjukhuset. Det utgör idag en etablerad undervisningsmetod vid infektionskursen och har även inspirerat andra att tänka i liknande banor. Deras pedagogiska arbete kännetecknas av entusiasm och engagemang och stimulerar studenternas lärande. Lärarlaget har under avsevärd tid utfört en synnerligen uppskattad och framgångsrik lärargärning.

Följande forskare vid GU har av Stiftelsen för strategisk forskning utsetts till Framtidens forskningsledare: **Johan Bengtsson-Palme**: *Framtidens patogener och resistensgener*, **Anna Bjorkman**: *Tundrans framtid*, **Carolina Guibentif**: *Singelcell kartläggning av fosterutveckling och leukemi* samt **Julia Morud Lekholm**: *Reglering av informationsflöde i ett minimalt nervsystem*. Forskarna får ett bidrag på 15 miljoner kronor vardera under en femårsperiod och kommer också att få en gedigen ledarskapsutbildning.

Victoria Rolfe, universitetslektor i pedagogik, har tilldelats the IEA Bruce H. Choppin Memorial Award för sin doktorsavhandling *Exploring socioeconomic inequality in educational opportunity and outcomes in Sweden and beyond*. Priset ges till enastående magister- eller doktorsavhandlingar som använder empiriska metoder.

Sahlgrenska akademien har utsett tre nya excellenta lärare: **Lars Börjesson**, avdelningen för kirurgi, har varit kursledare för kirurgiterminen på läkarprogrammet, undervisat på KUL-programmet samt varit utbildningsansvarig på institutionen. **Tove Edmar Lagerberg**, sektionen för hälsa och rehabilitering, har bland annat arbetat med implementering av det nya logopedprogrammet. Ingrid Henriksson, sektionen för hälsa och rehabilitering, undervisar främst om afasi och andra språkstörningar.

Sahlgrenska akademien har utsett två nya hedersdoktorer: **Jens Nielsen**,

professor i systembiologi, Chalmers, har tillsammans med Fredrik Bäckhed, professor i molekylärmedicin, möjliggjort högupplösta analyser av tarmmikrobiota, vilket bidragit till att mikrobiotaforskningen vid GU befinner sig i den absoluta internationella framkanten.

Företagsledaren **Michael Treschow** har bland annat medverkat i utvecklingen av GoCo Health Innovation City i anslutning till AstraZeneca, Mölndal, en satsning som väsentligt stärker life science-området i Göteborgsregionen. Han har även spelat en avgörande roll för att hjälpa GU att etablera OligoNova Hub, en nationell infrastruktur för utveckling av nya typer av oligonukleotid-baserade läkemedel.

ANSLAG

Gunnar C Hansson, professor i medicinsk kemi och cellbiologi, har tilldelats ERC Proof of Concept Grant för projektet *MUC2GO Novel treatments for the mucus accumulation at chronic lung diseases*. Anslaget ges till forskare som redan fått ERC-medel möjlighet att vidareutveckla sina forskningsresultat.

Jörg Hanrieder, docent i neurobiologi vid sektionen för psykiatri och neurokemi, har tillsammans med forskarkollegor i Chicago och London fått ett stort R01 anslag från NIH. Med hjälp av särskilda musmodeller kartlägger projektet hur plack bildas i alzheimer på molekylär nivå.

BÖCKER

Att göra klass

Hur skildras klass i svensk samtidslitteratur och vad kan det lära oss om dagens samhälle? Litteraturvetaren Åsa Arping gör nedslag i de senaste 20 årens prosautgivning för att undersöka hur ett allt otydligare klassbegrepp gestaltas.

Förlag: Makadam

Vill du fördjupa internationell samverkan? Nå makthavare med din forskning? Diskutera kriser i pandemins fotspår? Formulera samtidens utmaningar?

Vi utvecklar tillsammans
jonseredsherrgard@gu.se

JONSEREDS HERRGÅRD

GÖTEBORGS
UNIVERSITET

B Posttidning

AVSÄNDARE:
GU JOURNALEN
GÖTEBORGS UNIVERSITET
BOX 100
405 30 GÖTEBORG

Ogonblicket

Foto: JOHAN WINGBORG

Var? Vem? När?

- Trappan vid ljusgården, Humanisten.
- Agnes Eriksson och Philip Ahlgren.
- Lördagen den 18 juni 2022.

Kort beskrivning

En eftermiddag i mitten av juni förvandlades Humanisten till något väldigt speciellt: den öppna ljusgården blev vigsellokal för Agnes Eriksson och Philip Ahlgren.

– Vi jobbar båda inom byggbranschen och intresserade av arkitektur och ville därför gifta oss i en lokal som på något sätt är speciell, berättar de. Vi letade länge innan vi så småningom fick tips om Humanisten. Och ljusrummet är

verkligen vackert med sin stora, öppna trappa! Akustiken är bra, träarbetet innehåller fina detaljer och konstnären Meriç Algün, som står för utsmyckningen, har använt återvunnet material. Det är helt enkelt ett rum för glädje.

Varken Agnes eller Philip har varit studenter på Humanisten eller har annan anknytning till byggnaden.

– Nej, vi valde lokalen bara för att den är så vacker. Efter ceremonin hade vi mottagning i Villa Johanneberg alldeles intill Näckrosdammen, vilket förstas var praktiskt också.

Antalet gäster på bröllopet var drygt 50, vigselförrättare var Marianne Carlström och bröllopsresan gick till Portugal, franska Rivieran och Korsika.